

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

**ZYGMUNT
BAUMAN**

**AKIŞKAN
DOĞANLAR**

Çeviren: Elçin Balçık

**THOMAS
LEONCINI**

DENEMELER

Translated from the Italian Language edition of Nati Liquidi by Zygmunt Bauman, Thomas Leoncini, originally published by special arrangement with Sperling & Kupfer. This edition arranged through Kalem Agency. Copyright © 2018 by Zygmunt Bauman, Thomas Leoncini. Turkish translation Copyright © 2020 by Sola Unitas. All rights reserved.

Tüm hakları saklıdır. İtalyanca orijinali Sperling & Kupfer, tarafından “Nati Liquidi” adıyla yayımlanmıştır. Bu eser Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır. Bu eserin çeviri sorumluluğu Sola Koç. Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.’ye aittir. Bu kitabın hiçbir bölümü yazılı izin alınmadan kopyalanamaz ya da çoğaltılamaz.

SANDER YAYINLARI

Şakayık Sok. No: 40/8 Kat: 2 Teşvikiye Şişli/İSTANBUL
Telefon: 0212 939 76 52 - E-posta: sander@sanderyayinlari.com
www.facebook.com/sanderyayinlari
www.twitter.com/SanderYay
www.instagram.com/sanderyayinlari
<https://sanderyayinlari.com>

ISBN: 978-625-7797-04-7

Yayıncı Sertifika No: 32858

1. Baskı: İstanbul 2020

İmtiyaz Sahibi: Umut Kısa

Genel Yayın Yönetmeni: Şener Demir

Çeviren: Elçin Balçık

Editör: Buket Konur

Redaksiyon: Aytuğ Akdoğan

Okuyucu Deneyimi: Ayberk Balaban, Simay Uygur

Mizanpaj: Mert Musaoğlu

Kapak Tasarımı: Mert Musaoğlu

Orijinal Adı: Nati Liquidi

BASILDIĞI YER

Deren Matbaacılık Ambalaj Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Beylikdüzü Osb Mahallesi Orkide Caddesi 9/Z Beylikdüzü/İstanbul

Sertifika No: 47881

© Bu kitabın tüm yayın hakları Sola Koç. Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.’ye aittir. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen hiçbir yolla kopya edilemez, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

ZYGMUNT BAUMAN
THOMAS LEONCINI

AKIŞKAN DOĞANLAR

 sander yayınları

Her şeyi borçlu olduğum Zygmunt'a.
Aleksandra, Lydia, Anna,
Irena, Maurice ve Mark'a.
Hayat, beni sizinle karşılaştırdığı için
o kadar minnettarım ki!

THOMAS LEONCINI

“21 Şubat 2017 tarihinde, Polonya’da, Varşova Üniversitesi’nin Liberal Sanatlar Koleji’inde Zygmunt Bauman’ın akışkan modernite teorisini kutlamak için uluslararası bir seminer gerçekleştirildi. Eşimin son çalışmalarını anlatmak için söz aldım ve özellikle bir gençle beraber yazmaya giriştiği, genç nesiller üzerine olan kitabı, *Akışkan Doğanlar* hakkında konuşmaya başladım. İkisi arasındaki yazışmalardan ve Zygmunt’un ‘akışkan sonsuzluğa’ doğru yola çıkışından sonraki bölümü tamamlamak için verilen emekten bahsettim. Salon tıklım tıklımdı, dolup taşıyordu ve pek çok insan dünyanın farklı yerlerinden İnternet aracılığıyla bağlanıyordu. Sanırım bu küçük kitabın uzun yolculuğu için daha iyi bir sermaye olamaz.”

ALEKSANDRA KANIA BAUMAN

“Benim bedenimin ölümüyle bedensel varoluşun sonu gelmeyecek. Tıpkı benim bedenimin ortaya çıkışından ve benim düşünme eylemlerimin başlangıcından bile önce, benim ‘dünyaya gelişim’den önce başlamış olduğu gibi... Bedensel varoluş diğer insanların bedensel varoluşları üzerinden devam edecektir. ”

ZYGMUNT BAUMAN, *Ölümlülük,
Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*

İçindekiler

1. Ciltteki Kalıcı Dönüşümler	
Dövmeler, Plastik Cerrahi, Hipster	13
2. Saldırganlığın Dönüşümü	
Zorbalık	33
3. Cinselliğin ve Aşkın Dönüşümü	
Aşkçı Çevrimiçi Bulma Çağında Azalan Tabular	49
Son Söz	
Son Ders	73

1

**Ciltteki Kalıcı Dönüşümler
Dövmeler, Plastik Cerrahi, Hipster**

Thomas Leoncini:

Gençler değişmekte olan zamanın anlık görüntüsü gibidir. Onları sevmemek ve aynı anda onlardan nefret etmemek imkânsız. Aslında onlar bizim kendi geçmişimizde en sevdiğimiz şeyleri temsil ediyorlar fakat dolaylı olarak, bu sevdiğimiz şeylerin geçici olduğunu anladığımız için rahatsız oluyoruz. Genç olmanın ne demek olduğunu bugün analiz ettiğimizde, eksik kalan, etkin bir şekilde uygulanması imkânsız olan ve başarısız olmuş bir kültürel göreceliğin kurbanlarıyız. Bunun tek nedeni 'Ben'in dışında varolmayan bir 'Ben'i, egodan kurtarmakta arıyor olmamızdır. Gençlere baktığımızda, kendi sınırlarını aşarak kaçınılmaz bir şekilde akışkan hâle gelmiş, başkalaşmış insanlar görüyoruz. Biz ise hayat şartları bizi ne yaptıysa oyuz. Öyle bir biz ki artık şimdinin bir parçası değil ve başkalarının yüzlerinde kendini görmekten başka yapacak bir şeyi yok!

Eğer zihnin, beynimizin koşullu olaylara hızla cevap vermek için kurduğu kültürel şemaları kullanarak seyahat ettiği doğruysa (ki bilişsel psikoloji bunu söyler), gençlere tahammül edemememizin bir diğer nedeninin, farkındalıktan yoksun olarak vardığımız bugünkü hayatlarımızdan, önceki geçmiş hayatlarımızı, gerektiği gibi değerlendirmemiş, anlamamış, incelememiş olmanın verdiği pişmanlık olduğu da doğrudur.

Ve bugün genç bir erkeğe baktığımızda, diyelim ki lise son

sınıfta, ona onun yaşlarındayken sahip olduğumuz zihinsel şemalarla bakmıyoruz artık. Bunun yerine akışkan şemalarımızla bakıyoruz; farklı insanlara ait şemalarla, geçmişteki biz ile karşılaştırdığımızda *diğerleri* olarak kalan insanlar olarak.

Daha basitçe söyleyecek olursak: İçi ‘şu an’ ile dopdolu olan gençlerin taşıdığı özellikler bizim için tanınmazdır; bunun nedeni gençlerin hem kendimizi ispatlama arzusunun bireysel çocukları olması, hem de çoğu zaman hafife alınan ama bakışlarımızı her açıdan etkilediği ve hatta istila ettiği için önemli olan, o ‘estetik moda’ gerçeğinin içinde olmalarıdır.

“Dış görünüş benim için hem gerçekleştiren, hem de yaşıyandır.” diye yazdı Nietzsche ki zaten gençler de stili ve günümüze bağlı ilgi alanlarının kitlesel değişimini mükemmel bir şekilde temsil ediyorlar.

Antropologlar da bu değişimin, parçalanmış bütünlüğü içerisinde belirsiz kalan, tanımlı gereği de tamam olmayan ve gerçekleştirilememiş bilimlerinin en önemli elementi olduğunun farkına vardılar. Antropolojiyi, fiziksel, biyolojik ve paleoantropolojiden, kültürel ve sosyal antropolojiye dönüştürecek kadar önemli. Ve gençler ise bugün ve yarın ne olacağımızın en temsili örnekleridir. Zaten Aristo insanları ‘tamam olmayan’ şeklinde tanımlamıştır.

Fakat tamamlanma arzusu (tabii ki nafile ve hayali) medeniyetin başlangıcından beri mevcuttur. Öyleyse bedenimizden başka nerede benliğimizi daha iyi yansıtabiliriz ki? Unutmayalım ki estetik duygusu elbette kısmen öznel ve nesneldir ama her şeyden önce kültürel ve toplumsaldır.

Çoğu zaman ‘estetik’ fenomeni modern çağın en temsili modası olarak konuşulur fakat modalar ‘*antropopoietiche*’tir.¹ Yani bilinçli olarak kendi varoluşunu inşa eden bir insani va-

1 İtalya’ya antropolog Francesco Remotti tarafından tanıtılmış ve yayılmış bir terimdir.

roluşun parçasıdır. Meydana gelişinden itibaren insanlar kendi vücudunu olduğu gibi bırakmayı reddetti ve az ya da çok baskın olan kültüre göre, her zaman vücuduna müdahale etme kaygısındaydı.

Her sabah yıkanmak da insanların kendi vücudu ile olan ilişkisinin bir göstergesidir: Doğal 'hayat akışı'na nazaran onu değiştirme ihtiyacı. Nitekim İngiliz antropolog Mary Douglas, bununla ilgili olarak, hijyenin sadece bilimsel bir gelişme meselesi olmadığını yazmıştı.

Estetik modalar, kültürel olanlar gibi dinamiktir. Bu nedenle özellikle kişilerin kendine özgü modelleri ve kitlesel modeller arasındaki kucaklaşmayla (ki bu geçmişin modelleri için ölümcüldür) körüklenen kültürel bir 'yeniden düzenleme'nin doğuşuna götüren, o çatışmadan, kıvılcımdan, patlamadan başlamak faydalıdır. Kitlesel modeller taklit, bulaşıcılık veya doğal yaşlanma ile yetişkin dünyayı istila etmiştir.

En güncel modaların temsil örneklerinden biri dövmelelerdir ve en genç olanlardan yetişkinlere kadar olan bir yaş grubunda yaygındır.

Her on Amerikalı'dan üçünün dövmesi vardır ve çoğu birinci dövmede durmaz. Bunlar yakın tarihte yapılmış, The Harris Poll imzalı bir anketin sonuçlarından bazılarıdır. Bu ankete göre genç birleşik devletliler için dövmelelerin vazgeçilmez olduğunu söylemek az kalır: Millennials'ın hemen hemen yarısı (%47) ve X Kuşağı'nın üçte birinden fazlası (%36) en azından bir dövmele sahiptir. Millennials'tan kastımız ünlü Y Kuşağı'dır, 1980 ila 2000 yılları arasında doğmuş olanlar, yani şu anki akışkan doğmuş olanların başlangıcı. Bu arada X Kuşağı'ndan kastımız ise yaklaşık olarak altmışlı yılların ortasından, yetmişlerin sonu/seksenlerin başına doğru doğmuş olanlardır.

Diğer yandan Baby Boomers'ın (1946 ila 1964 arası doğmuş olanların) sadece %13'ünün dövmesi vardır. Görüldüğü

üzere, benzer tanımlamalar arasındaki sınırlar hiçbir zaman sabit değildir ama konumuz çerçevesinde kalarak daha çok belirli belirsiz, akışkan bir şeye benzemektedirler. Yüksek oranlarına bakılacak olursa, Millennials ve X Kuşaklılar, trendi açıkça dikkat çekici bir şekilde uzatacaklardır ve öyleyse birkaç yıla kadar 50, 60, 70 ve 80 yaşlarındaki dövmeliler hakkındaki verilerin altüst olacağını ne kadar söylesek azdır. Çalışmanın su yüzüne çıkan diğer enteresan sonucuysa; dövmenin moda olmasında Amerikalılar üzerinde bölgesel hiçbir etkisinin olmasıdır. İster şehir dışında ister şehirde yaşasınlar, anlamlı ya da özellikle örnek teşkil edecek farklılıklar yoktur. Aynı durum siyasi görüş için de geçerlidir: Cumhuriyetçiler %27, demokratlar %29, bağımsızlar %28.

İtalya'ya gelince, yakın tarihteki veriler Istituto Superiore di Sanità'dan (Yüksek Sağlık Enstitüsü) gelmektedir: Her 100 İtalyan'dan 13'ünün dövmesi vardır. Demek ki hesaplayacak olursak, hemen hemen 7 milyon dövmeli İtalyan vardır. Veriler dövmelerin kadınlar arasında (görüşülenlerin %13,8'i) erkeklere nazaran (%11,7) daha yaygın olduğunu da gösterir. İlk dövmeye 25 yaşında yaptırılır fakat dövmelilerin büyük kısmı 35 ila 44 (%29,9) arasındaki yaş grubuna girer. Yaklaşık 1.500.000 kişi ise 25 ila 34 yaş arasındadır. 18 yaşından küçük olanların oranı %7,7'dir. Çoğu, dövmesinden memnunken (%92,2), yüksek bir oran olan %17,2'si ise dövmesini sildirmek istediğini belirtti ve %4,3'ü de bunu gerçekleştirdi. Erkekler kol, omuz ve bacaklarına dövmeye yaptırmayı tercih ederlerken, kadınlar başta sırt olmak üzere, ayak ve bileklerini tercih ediyorlar. 4 dövmeliden 1'i (%25,1) Kuzey İtalya'da yaşıyor. Bunların %30,7'si üniversite mezunu ve %63,1'i çalışıyor. %76,1'i uzman bir merkezde dövmelerini yaptırmışken, %9,1'i bir güzellik merkezine başvurmuştur fakat %13,4 gibi yüksek bir oran ise dövmelerini sertifikası bile olmayan merkezlerde yaptırmışlardır. İtalya'da da, politik görüşlerle ilgili cilde mühürlenmiş ya da ideolojik bir düşünceye ait olma

sembolü gibi duran kayda değer dövmeler yoktur. Oysa politik bir birlik ya da inancı temsil eden güç gösterisi şeklindeki o dövmeleri kim hatırlamaz ki? Bugün bütün bunlar ortadan kalktı, dövmenin ‘siyasi neden’ olması akışkan modernliğin ortadan kaybolan bir özelliğidir.

Politika konusu aslına bakarsanız bugün tamamıyla -bireysellik tarafından- yeniden şekillendi; (kulağa daha hoş gelen bir şekilde söyleyecek olursak) yeniden yapılandı. Çünkü kamusal alan ile bireysel alan arasındaki sınır, kökünden alt üst edildi.

Bizim şahsi problemlerimiz günbegün kamusal alanı istila ediyor ama bu demek değildir ki bizim problemlerimiz başkalarının problemleri hâline geldi. Tam tersine; bizim problemlerimiz bize ait olmaya devam ediyor. Daha ziyade anlamı şu: Bizim kamusal alana karşı bu dilencililiğimiz sayesinde, kamusal alana gerçekten ait olan bütün konuların alanını kelimelerin tam anlamıyla yerle bir ediyoruz. Sonuç ise, vatandaşın kamusal bir müzakeredeki siyasi eylemi olarak anlaşılan siyasetin ölümüdür. Bugünün akışkan doğan nesli sadece kendi bireyselliği içerisinde hareket eder ve kamusal alanı istila etmek için bununla çılgınca ün salmaya çalışır ve bunu da kamusal eksikliklerin herkes tarafından paylaşılan evrensel bir çözümü olduğu yanılgısına düşerek yapar.

Bu durumda kendiliğinden gelen soru şu: Neden dövmeler kendini akışkan modernliğin estetiği tarafından geçerli sayılmak isteyenler için bir gereklilik hâline geldi?

Zygmunt Bauman:

Buraya kadar böylesine zekice fark ettiğin ve sıraladığın yeni, şaşırtıcı ve birbirini körü körüne taklit eden, vücudun kamusal görüntüsünü ya da Erving Goffman'ın “*gündelik hayatta benliğin sunumu*” olarak tanımlamayı tercih ettiği manipüle etme şekilleri kısa ömürlü olmaya mahkumdurlar (Her

ne kadar Baudelaire bir buçuk asırdan fazla bir süre önce, herkesin sonsuzluğu göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir anın içerisinde yakalamaya odaklandığını çoktan öngörmüş olsa da...) ve modern insana verilmiş bir görev niteliğindeki sosyal kimliğin, yeniden düzenlenmesinden doğarlar. Öyle bir görev ki bireysel taşıyıcısı tarafından sosyal olarak tedarik edilmiş ham model ve materyallerin kullanımıyla, adına 'moda' denilen karmaşık bir 'yaratıcı reproduksiyon' operasyonunun içerisinde gerçekleştirilmesi beklenir, hatta gerekli ve mecburi olduğu düşünülür.

Muhtemelen geçen yüzyılın en iyi tarihçisi olan Eric Hobsbawm'ın da önerdiği gibi, topluluk kavramı sosyal düşünce ve hareketin sınırlarına doğru sürülmeye başlandığında (ve hatta neslinin tükenmesi o zamanların oldukça etkili bir sosyoloğu olan Ferdinand Tönnies ve onun on dokuzuncu-yirminci yüzyıllardaki çoğu takipçisi tarafından kehanet edildi), onun beklenen yok oluşunda ve sosyal düzenleme ve sınıflandırmanın mevcut rutininde açılan boşluğu doldurmak için, kimlik kavramı ve kendi kimliğini tanımlama hareketi meydana çıktı.

Thomas Leoncini:

Topluluk ile kişilik, toplumumuzda aşılamaz bir sınır tarafından ayrılmış gibi sanki.

Zygmunt Bauman:

Topluluk ve kişilik arasındaki fark sıradışıdır. Prensipite, ilki bireyin sosyal statüsünü önceden belirlediği ve tanımladığı için kategorik ve zorlayıcıdır; diğerinin ise 'özgürce seçilmiş' olduğu varsayılır, bir nevi 'kendin yap'. Bu kavramsal yeniden düzenleme, topluluğu sosyal düzenleme süreçlerinden ve onunla ilgili ifadelerden arındırmaz, dahası 'ait olma' ile kendini tanımlamanın eşi olan kendini ispatlama arasındaki meydan okumada bir uzlaşma (Yoksa uzlaşamama mı

demeliyiz?) sağlamayı amaçlar

İşte moda fenomeninin tipik ve çaresizce çatışma yaratma eğilimi, karmaşık diyalektikleri ve şaşırtıcı dinamikleri, yaratıcı kapasite ve tamir edilemez kırılğanlığı hep buradan doğuyor ve buradan da destek görüp besleniyorlar.

Bana kalırsa, Georg Simmel'den daha iyi kimse ait olmanın ve bireyselliğin diyalektiğinin ürünü olarak modayı (ki doğası gereği sürekli bir yenilenme baskısı taşıır) bir kobay üzerinde deney yapar gibi daha detaylı ve şaşırtıcı olarak güncel bir şekilde ele alıp bize göstermedi. Georg Simmel bunu ondokuzuncu ve yirminci yüzyıl arasındaki dönemde, yani üretici bir toplumdan tüketici bir topluma geçişin o kaçınılmaz çağında yazdı ve yayımladı: Öyle bir toplum ki bugün hâlâ bizim tarafımızdan yeniden üretiliyor, bu arada biz de onun tarafından yeniden üretiliyor, tımar ediliyor ve geliştiriliyoruz.

Thomas Leoncini:

Bugün bir futbol maçı seyrederken zıplayan topun mu yoksa futbolcunun dövmelerinin mi daha dikkat çektiğini kestirmek zor. Bir de şu hipster sakalı var ki birkaç sene öncesıyla kıyaslarsak biraz kısalmış gibi duruyor, üstelik berber dükkanlarının yeniden açılmasına bile neden olan diğer bir uluslararası trend.

Zygmunt Bauman:

Futbol sahaları günümüzün en topluca ve düzenli gidilen yerlerinden biridir. Sırf fanatiklerin (tutkulu ve çoğunlukla memnun) sayısı yüzünden güvenilebilir bir sonuçla karşılaşabileceği umudunu besleyerek, üzerinde tartışmakta olduğumuz evrensel probleme olası bir çözüm arayan birinin o yöne doğru bakması şaşırtıcı olmaz.

Peki vücudun her zaman umutların ve beklentilerin izleri-

nin üzerine konumlandırıldığı en tercih edilen yer olmasına ne demeli? Öyle ki kişiliğin, ait olma ve kendini ispatlama ile esnek ve manipüle edilebilir kalıcılığı arasındaki evliliğinin çözümsüz ikilemi bir çözüme kavuşabilir ya da en azından en olası çözüme yaklaşılabılır mı? Dış giyim kişinin, günümüzün kişiliğinin sembollerinden başkalarının yararına feragat etme kapasitesine ve müsaitliğine işaret eder ve anında; hatta paralel olarak bir dizi farklı kişiliklerin bedenine bürünme kapasitesini gösterir ve buna izin verir.

Kişinin kimliği ile ilgili kararlarının bedenine kazınmış sembolleri ise, tam tersine, ifade ettikleri kişilik -yani onu taşıyan kişi için- daha ciddi ve kalıcı bir taahhüt olduğunu ve geçici bir kapris olmadığını gösterir. Dövme, mucizeler mucizesi, aynı zamanda taahhüdün kasıtlı istikrarına (belki de geri dönüşümsüzlüğüne) ve kendini tanımlama ve bunu gerçekleştirmeye hakkını öne çıkaran seçim özgürlüğüne işaret eder.

Thomas Leoncini:

Dünyanın farklı yerlerinde, düşünüyorum da özellikle Afrika'da, cilde kazınarak yapılmış sembolleri olmayan bir adam tam anlamıyla bir hiç sayılıyor. Giorgia Raimondo Cardona'nın 1981'de yazdığı gibi: "Kamerun'un Bafia Halkı için, yara izi taşımayan bir erkeğin bir domuzdan ya da şempanzeden farkı yoktur." İşin diğer önemli bir boyutu ise, eğer 'modalar'a şöyle bir bakacak olursak, birçok insan için adama dönüşmenin kadına dönüşmekten nasıl da farklı olduğudur. Adam olmak bir fetihtir, alın teri ile kazanılmış uzun bir sınavın sonucunda verilen yargıdır. Kadın olmak ise kaçınılmaz rutin bir yoldur, sonucunun bir önemi olmayan, hafife alınan bir sınavı vardır. En azından 'geçer notu' hepsi için garantidir. Az önceki gibi bir cümlemin karşısında global kültürün diğer yüzünü yargılamaya pek bir hevesliyiz ve bence, bunun tek nedeni Claude Levi-Strauss'un *Tristes Tropiques* kitabında-

ki çağdaş antropolojisinin taşıyıcı sütunu olarak tanımlanan, kültürel göreceliği unutmış olmamızdır. Kültürel görecelik, davranış ve değerlerin anlaşılabilmeleri için, hayat ve şekil buldukları genel bağlam içerisinde ele alınmaları gerektiğini savunan yaklaşımdır. Bizler kendi evimizde eleştirmenken, başkalarının evinde ise sıradışı, kural tanımayan bir hâl alıyoruz, zaten bu yüzden, mesela Kamerun'a gitsek ve orada alışlagelmiş cilt kazıma törenlerine, yamyamlığa, büyü ritüellerine şahit olsak bile çok da sarsılmayız, çünkü bütün bunlar başkaları tarafından yapılıyordur. Dahası bizi 'kültürel kontrol' de aşırı etkiliyor. Roger Keesing'in teorisinden alıntı yapacak olursak: Neredeyse her zaman azınlığın değil de baskın olanın özelliklerini görüyor ve inceliyoruz.

Cilde kazınarak yapılan şu sembollere ve dövmelelere dönecek olursak, kavram şu: Statüye ulaşmak için ne kadar çok acı çekersen (bu durumda cinsiyetin kimliği güçlü bir biçimde içine işlemiştir) dövmeyi taşımaya o kadar layıksındır ve parçası olma onuruna o kadar sahiptir. Yeni bir kimlik elde edebilmek için, nerdeyse kırbaçlanmayla eşdeğer olan bu bilinçli bir acı çekerek kendi vücudunu kazıma gerekliliğini, modern insanın dövme yaptıрма ihtiyacıyla, bilinçsizce olsa bile kıyaslanabilir görmüyor musun?

Zygmunt Bauman:

Evet, haklı olduğuna inanıyorum, hem de pek çok açıdan. Her ne kadar dövmenin Orta Çağ'daki örneklerini araştırmak istiyorsan da, 'branding'^{e2} bak derim.

Son yıllarda, sosyal bilimler ve psikolojide modanın diyalaktığı konusuyla ilgili tartışma, sözüm ona adına '*Embodiment*'in (Somutlaşma) dönüşü' denilen kavram ile sıkı bir bağlantı içerisinde yürütüldü. Aslına bakarsan, ait olma ve

bireysellik, kalıcılık ve geçicilik arasındaki bu örgü -moda fenomeninin temelinde yatan bu iki biçimsel çelişki- en fazla ve aynı zamanda gizliliği ihlal edici şekilde görülür olan gösterisini nerede bulur? Bizim, vücudumuzu sergilemek için sürekli harcadığımız emekte mi, yoksa en azından ona harcamaya yeltendiğimiz düşünce ve enerji miktarında mı?

Thomas Leoncini:

Dövmeler ve sakal ama tabii ki sadece onlar değil. Çağdaş modanın bir diğer taşıyıcı kolunu ise giderek daha çok yaygınlaşan plastik cerrahiye başvurmadır. Plastik cerrahinin anlamı konusunda akademik alanda France Borel'in teorisi kabul gördü: Teoriye göre estetik cerrahi, her şeyden önce tekrarlanıyorsa, kendi kendine zarar verme eğiliminin, resmi tıbbın altına gizlenerek, en şiddetli ve kamufle olmuş şeklidir. Birey kendini olduğu gibi kabul etmez ve buna paralel olarak 'kendi kendini yok etme' ihtiyacı için bir çıkış noktası arar. (Freud buna ölüm dürtüsü adını vermiştir.) Resmi tıbbın 'maskesi' arkasına gizlenerek -aynı tez üzerinde kalacak olursak- kişi bu iki ihtiyacını karşılar ve bir yandan da, 'en iyi' olarak tanımlanan sabit kurallar üzerine kurulmuş bir güzellik şekli yaratmak isteyen baskın bir kültürün parçası gibi hissetmek ister. Böylece baskın kültür ideal güzellik modelinin basmakalıplığına doğru yönelirken, 'kendini yok etme'nin sinerjisini ve güzelliğin 'insancıllaşması'nı moda aracılığıyla meşru hâle getirir.

Zygmunt Bauman:

Fark ediyorum ki (ve sana itiraz edemem) dövmeler ve futbol, onlara eşlik eden plastik cerrahi ve hiçbir zaman kesinlikle daha uzun ya da daha kısa (şimdilik) olmayan sakalla ilgili mevcut saplantıları, moda tarihinin günümüzdeki senaryosuna hakim olan akımların ana temsilcisi gibi ve moda denen oyunun umumi şekilde görülür hâle getirildiği ve sahiplenmeye,

ayrıca rekabete de açık olduğu, denendiği, sahnelendiği üstün bir oyun sahası gibi ele alıyorsun.

Thomas Leoncini:

Kanımca onlar en çok göz önünde olan ve bayağı fark edilir bir şekilde büyük 'kitleleri' sürükleyen dönüşümlerdir. ASPS³ (American Society of Plastic Surgeons) tarafından gerçekleştirilmiş ve yayınlanmış, estetik cerrahi ile ilgili son verilere bakacak olursak, ergen Amerikalılar arasında (13–19 yaş) estetik cerrahiye başvuran erkek ve kızların sayısı her yıl %1 oranında artmakta.

Daha ilginç veriler de var: Kulaklarından nefret eden gençlerin sayısı gittikçe artıyor. Çok genç yaşlarda estetik cerrahi ameliyatı olanların tam %28'i kulak estetiği yaptırıyor ve bu trend birkaç yıldır %3 gibi istikrarlı bir oranla artmakta. Kulak biraz özel bir organ ve belki de bu rahatsızlığın doğası iki şekilde anlatılabilir: Biri psikolojik -ama belki biraz fazlaca metafiziksel- (Kulak, başkalarını dinlemek istemesek de, bizi bunu yapmaya zorlamaz mı?) ve diğeri de sadece fizyolojik. Ama anatomik olarak kulaklardaki sorun ne?

Zygmunt Bauman:

'Kulağın, başkalarını dinlemek istemesek de, bizi bunu yapmaya psikolojik olarak zorladığı' varsayımı bana tuhaf ve yersiz geliyor.

Ben daha çok kulakların vücutta en rahatsız edici ve böylece de en sinir bozucu şekilde duran çıkıntılar olduğuna odaklanırım: Neticede tabii ki bunu sahiplerinden izin almadan yapıyorlar, sahibinin emrinde olsalar da! Böylece, şu an tercih edilen modelden farklı iseler (yani şimdilik moda olan- dan), sahiplerinin utanç verici uyumsuzluğunu ve görünüşü-

nü kontrol etme zorunluluğundaki ihmalkârlığını ispat etmiş oluyorlar. Görünüştten kastım, en azından insanlar tarafından görülmek zorunda kalınan ya da görülebilir olandır.

Thomas Leoncini:

Erişkinlerin yaptırdığı plastik cerrahi ile ilgili son veriler ise şunları söylüyor: 2000 yılından beri, ASPS ameliyatların fark edilir artışıyla ilgili istatistikler verdi: Meme büyütme operasyonları %89'luk bir artış gösterdi (2000 yılında 52.836 iken bu sayı 2015 'de 99.614'e ulaştı.) ve kalça kaldırma %252 arttı (2000 yılında 1.356 iken bu sayı 2015'de 4.767'e ulaştı.), özel bölgeleri gerdirmeye operasyonu ise %3.973 arttı. (2000 yılında 207 iken bu sayı 2015'de 8.431'e ulaştı.) Yaşla beraber ihtiyaçlar değişiyor ama görünen o ki plastik cerrahi bu devrin patronu.

Zygmunt Bauman:

Plastik cerrahi gibi bir iş daha yoktur.⁴ Tüketici toplumun çağdaş kültürü "Eğer yapabiliyorsan, yapmalısın." talimatıyla yönetilmektedir. Kendi vücudunu 'daha iyi hâle getirmek' için mevcut fırsatlardan yararlanmamak fikri kişiye kendisini tiksindirici ve hor görülecek bir şey gibi hissettirir: Bu fikir 'suçlunun' sosyal değerini ve itibarını aşağılayan, zedeleyen bir faktör gibi görülmeye bayağı meyillidir. Elbette sonuç olarak olup bitenin farkında olmak, kişinin kendine olan saygısına gelen ölümcül, utanç verici ve acılı bir darbedir.

Bu durum -tekrar ediyorum- bizim tüketici bir toplum olmamıza sıkı sıkıya bağlıdır: Eğer yukarıda bahsi geçen talimata büyük ölçüde ve yoğun bir şekilde uyulmazsa, tüketim ekonomisi daimi hâle gelmeyi başaramadığı için krize girer, hatta

4 Bauman burada Irving Berlin'in, There's No Business Like Show Business şarkısının nakaratına atıfta bulunuyor.

yıkılır. Tüketim ekonomisi, olanağı mecburiyete ya da ekonomistlerin ağzıyla, arzı talebe çevirmenin sihirli tuzağı sayesinde zenginleşir (ya da daha doğrusu hayatta kalır).

Moda fenomeni -kozmetiğin ve plastik cerrahinin sunduğu mevcut olanaklara göre bedenın dış görünümünün bağlayıcı modellerinin belirlenmesi hususunda- bu sihirli dönüşümün aksamadan yürümesinde önemli bir rol oynar.

Ama esasında biz halen, ilk sorduğın soruyla su yüzüne çıkmış konularla mücadele etmeye çalışırken, üzerinden çoktan geçtiğimiz aynı sahada hareket ediyoruz. Bugünkü dövme saplantısının son vakaları hakkında söylediğimiz her şey, kozmetik, farmakolojik, cerrahi operasyonlara olan saplantı için de geçerlidir; gerçek ve derin anlayışın, suyun yüzeyinde gezinmekle (surfing) yer değiştirdiği dünyamızda. Bu saplantıların hepsi, vücudun yüzeyinde iş görürler (surface) ve bugün böyle bir yüzeyselliği eleştiren kişi çok azdır. Bütün bu ilgi, moda ve heveslerin özünde, ait olmanın ve kendini tanımlamanın diyalektikleri ile moda ve somutlaşmanın (embodiment) mantığını buluyoruz. Bununla birlikte başka bir yorum gerekiyor: İlginçtir ki senin rakamların bir istikrarsızlık gösteriyor ve demek oluyor ki bir değişim, hatta ve hatta eğilimde bir yön değiştirme olasılığı var. İstatistiksel göstergeler inip çıkabilir. (Yine, tüketim ekonomisinin -tabii ki de ilgisiz olmayan- daha yeni ihtiyaçları tatmin etmeyi hedefleyen, daha yeni ürünler için, daha yeni pazarlar bulma dürtüsüyle yaptığı art arda hamleleriyle.) Burada kayıtlı olan fenomenler büyük olasılıkla geçicidir: Yüksek yaşam beklentilerini göklere çıkaran daha kalıcı trendleri göstermenin bugünkü yolları.

Thomas Leoncini:

Plastik cerrahinin dikkate değer diğer bir yönü: Bugün çok genç kızlar estetik ameliyat olmaktan çoğu kez ve giderek artan şekilde gurur duyuyorlar. Birkaç yıl öncesine kadar eğilim

bu değildi, hatta trendin tamamen tersi olduğunu söyleyebilirim. Herhangi bir sosyal medya ağına girmek, özellikle Instagram'a yazmak yeterli: Plastik cerrahinin dolaylı övgü yazılarına şahit olunur; akışkan modernitenin çok kesin ve standart güzellik kurallarına uygun olan 'kızların yeniden inşası'nın esas oyuncu olduğu bir tiyatro sahnesi gibi. Eğer güzellik insanlık için bir arayış ise, bu varsayım akışkan modernitenin içindeki bireyselliğin bu alanda da kendini onaylamaya çalıştığının bir ispatıdır.

Şöyle açıklayayım: İnsanlığın ideal estetik kavramına meylli olarak bir plastik yeniden inşa ile gurur duyan kişi, belki kendi bireyselliği ile gerçekten gurur duyuyordur. Ama sadece kızların, kendini ispatlama kapasitesini düşünen, *'individuo de facto'*yu gerçekleştirme pahasına, hak ve ödevlerin, yani *'individuo de jure'*un, parçalarını kullanmalarına izin veren o bireysellikten bahsediyorum.⁵

Kadınlardaki plastik cerrahi ameliyatı geçirmiş olmanın gururu, zenginlik gösterişinden kaynaklanabilir mi ya da kişisel ekonomik durumunun bir göstergisi? Yakında kızların, zaman kavramını güzellik ölçütüyle ölçeceği anlar gelir belki, o zaman güzellik (bu durumda zaman da) cerrahi sayesinde geri dönebilecek.

Zygmunt Bauman:

Bu fenomenlerle ilgili konumuza zenginlik faktörünü eklemekle iyi yapıyorsun. Kusursuz, parlak, muhteşem bir fizik, ayrıca onun kadar da (hatta daha fazla) en ünlü (bu durumda

5 De facto, "gerçekte", "uygulamada", "fiilen", "fiili" ya da "pratikte" anlamında kullanılan Latince bir deyimdir. "Kanuna göre" veya "hukuki olarak" anlamına gelen "de jure" ile karşıt olarak sıkça kullanılır. Yasal bir durum söz konusuysen, "de" jure kavramı, konu hakkında kanunların ne söylediğini, "de facto" kavramı ise gerçek hayatta uygulamanın nasıl olduğunu belirtir. Bu ifadede bireysel (individuo) uygulama ve uygulamanın hukukî durumuna atıf yapılıyor.

en pahalı) butiklerden alınmış giysiler, yüksek bir ekonomik durum ve güzel, 'şışkin' bir cüzdan anlamına gelir. Böylece daha üstün bir sosyal statü ve onlara eşlik eden 'halkın saygısı.' Yüksek sesle ve anlaşılmaz bir dille şunu ilan ediyorlar: "Senden farklı olarak, benim bunu yapmaya imkanım var, fakir şey! Artık gerekli sonucu kendin çıkar, yerini bil ve orada kal!" Fakat sosyolojik olarak cinsiyet açısından ele alacak olursak, bu bana daha çok aşırı cinsiyetçi ya da duyarsız geliyor ve aynı şey kız kardeşleri ya da okul arkadaşlarınıninkine benzer plastik cerrahi operasyonları geçirmekle gurur duyan 'bugünün çok genç olan kızları' için de geçerli. (Çok genç erkeklerin okul tuvaletinde sigara içmekten gurur duymalarına benzeyen bir fenomen: Erişkin yaşa doğru bir adım ki iki cinsiyetten de çok sayıda çocuk ya da çoğu diyelim, bunu hayal ediyor ve çocuk olduklarından dolayı yasaklanan bu ayrıcalıkların zevkine varmak için, bu adımı büyük bir arzuyla hızlandırmak istiyorlar.)

Açıkça cinsiyete bağlı olan diğer bir faktör ise, işaret ettiğin fenomenin açıklanmasında kullanılabilir hatta kullanılmalıdır. Playboy'un editörleri kadın okuyuculara yönelik olan ve karşı taraf olmayı hedefleyen Playgirl'ü piyasaya sürmek üzereyken, halk arasında potansiyel okurların ne tür fotoğrafları tercih edecekleri hakkında hararetli bir tartışma çıktı: Karşı cinsin en alımlı temsilcileri mi (tam olarak *Playboy*'un okurlarının olmak istediği gibi) yoksa en güçlü ve etkili olanı mı? (Bu durumda, muhtemelen bu iki erkek tipi pek uyuşmayabilir.) Konuyla ilgili özellikle anket yapan araştırmacılar ve halk bir hükme vardılar: İkinci opsiyon daha popüler olanıydı ve bu durumda muhtemelen kadın okurlar tarafından en çok arzulandı.

Genel anlamda, eğer arzulama sıralamasında kadınlar güzellikleriyle puan toplamaya eğilimliyse, aynı sıralamada erkekler öncelikle 'fit' olma durumları ile değerlendirilme eğilimindedirler. Erkeklerin çoğunun kadınsı eş ve kadınların çoğunun ise erkeksi eşleri tercih ettiğini önceden varsayacak

olursak, beklentimiz fit olmanın -hem fiziksel biçim, hem de hayatın meydan okumalarına göğüs germeye ve eşini bu meydan okumaların getireceği belirsizliklerden ve zararlardan korumaya uygunluk (yani patronluk, güç, maharet, hazır olma, cesaret, enerji, beceriklilik, dinçlik, hayat dolu olma gibi yetenekler) olarak anlaşıldığında- çok büyük bir kolaylıkla güzel bir vücudun çekiciliğini yenmesidir. Ancak, kozmetik-plastik endüstrisi kadınların ihtiyaçlarını karşılamayı hedef edinmiştir ve öncelikle, yalnızca değilse bile, kadın nüfusunun içinden kendi müşteri kitlesini işe alır.

Thomas Leoncini:

O zaman akışkan modernitenin çağdaş kadını için ideal adam, zengin bir adam mı? Genç ve alımlı bir kadının yanında duran zengin adam modasının kaderi, sonsuza dek sürecek mi?

Zygmunt Bauman:

Thomas, hemen aceleci sonuçlara varmayalım ve lütfen muhakemelerde kısa yollara başvurmayalım. Sonuçta, sen genellemeci sonucun için çok dar bir örneği temel alıyorsun ve hatta rastgele bile değil, isteğe bağlı bir örnek: Playgirl'ün okurları. Önsezime göre prensipte bu kitle, kozmetik-plastik endüstrisinin (onun kadar dar olan) müşteri kitlesi ile uyuyor ve bu önsezi doğru ise, o müşteri kitlesi arasındaki açık üstünlüğü açıklamaya katkıda bulunabilir ama kesinlikle 'çağdaş kadın için ideal adamın zengin bir adam olduğu'nu genellemeye yetmez. Ayrıca neyi temel alarak 'en genç ve alımlı kadının yanında duran zengin adam modasının kaderinin sonsuza dek süreceği' kehanetinde bulunuyorsun?

Thomas Leoncini:

Kızlardan ve kadınlardan bahsediyoruz. Genç erkek ve adamlardan değil. Bu, erkeklerin plastik cerrahiye başvurmadıklarından değil ama erkekler arasında operasyon geçirmiş olmakla duyulan gurur çok daha nadir. Ama bu neden olur ki? Üstelik bugün erkekler de tam anlamıyla kızlar kadar hatta bazen daha da fazla estetiğe hevesli.

Zygmunt Bauman:

Plastik cerrahiye başvuran erkekler çekicilik sıralamasında puan kaybetme riskini taşıyorlar.

2

**Saldırganlığın Dönüşümleri
Zorbalık**

Thomas Leoncini:

Steven Spielberg, Barack Obama, Rihanna, Miley Cyrus, Prenses Kate Middleton, Madonna ve Bill Clinton'ın ortak bir yönü var: Okul zamanlarında zorbalık kurbanı oldular ve birçok şiddet eylemine maruz kaldılar. Zorbalığı analiz etmeye çalışalım fakat alışılmadık bir açıdan başlayalım. Yirminci yüzyılın en saygın antropologlarından Arnold Van Gennep'e göre, reşit olmaya adım atma geleneklerinin temel özellikleri üç aşamada inşa edilmiş, toplanmış ve şekillenmiştir. İlki, bireyin topluluktan ayrılması dönemidir. (Ön gelenekler denilen, konu olan kişinin geçmiş durumundan sıyrılmasına müsaade eden anlamında.) Bunun ardından uçlarda olma dönemi gelir. (Adına bilinç eşiği denir.) İskoç Antropolog Victor Turner'ın savunduğu gibi, kişi hem kendisi hem de sosyal denge için tehlike teşkil edebileceği bir belirsizlik içindedir, çünkü yeni bir topluluk ruhu ya da yeni bir cemaat yaratabilir. Kurallara karşı çıkmış olan son sosyal devrimlerin çoğunun, oluşumlarını kendi bilinç eşiklerinden geçerek gördüğünü düşünmek yeterli: Altmışlı yılların hippileri artık, genç ve bayağı punkçılar ya da 'gothlar'ın⁶ tanınmaz hâle gelmiş atalarıdır fakat akabinde bugün hippiler, bilinç eşiğinin akışkan dönüşümünün bir

6 Goth dinlenen, genelde siyah giyinmenin tercih edildiği bir moda ya da akımı takip eden insan topluluğu.

ileri seviyesi olarak belki de sadece hipsterlara sahip olan ‘emo’ takipçilerinin de atalarıdır. Üçüncüsü ise teknik olarak binlinç eşiğinden sonraki olarak adlandırılan toplanma aşamasıdır çünkü kişi her açıdan, entegre olan ve yeniden bağlanan parça olarak kendi doğal yaşam alanına döner; ama sosyal ilişkiye girdiğinde canlanan yeni bireysel özelliklerle.

Yani ayrılma, uçlarda olma ve toplanma. Eğer bu aşamaları zorbalık fenomeninin yaygın olduğu çoğu durumda araya-
 cık olursak, zorbalık kurbanının zoraki olarak maruz kaldığı süreçte de görülürler. Zorbaların saldırıları karşısında, kurban kendini psikolojik olarak (ve sıklıkla fiziksel olarak da) diğerlerinden ‘ayrılmış’ hisseder.

Kurbanın bu ayrı yaşamı, işin içine hem okul hem de duygusal ilişkilerini de katarak, onun günlük hayatını alt üst eder fakat olağan arkadaşlıklarına ve bağlantılarına da bazı durumlarda (nadir olmayan) değişim getirir. Böylece sosyal olarak ait olduğu küçük bir çekirdek topluluk yaratabilir ve bu ‘uçlarda olma’ aşamasıyla aynı anda olur: Birçok kurbanın yaşadığı rahatsızlık karşısında cevap olarak, daha fazla acı çekmemek, kendilerine başka bir kimlik bulmak için keşfettikleri yolların olduğu aşama, çünkü bundan önceki kimlikleri onlara çok fazla acı vermiştir. Fakat bütün bunlardan sonra (ya da bu esnada) bir öze geri dönüş, yeni bir toplanma kaçınılmazdır çünkü toplum buna mecbur bırakır. Bu durumda, geri kalmamak, başarısızlıklardan ve sınıfta kalmaktan kaçınmak için, sınıf arkadaşları ve okul müessesesi ile olan ilişkileri mecburen telafi edilmelidir. Ama bu yolculuğun sonunda, diyelim ki birkaç ay ya da en kötü ihtimalle birkaç yıllık olsun, zorbalık kurbanı birey, beraberinde yeni ve daha karmaşık bir sosyal kimlik getirerek topluma yeniden dahil olur.

Fiziksel olmayan zorbalık bazı çocuklar için mecburi bir geçiş dönemi geleneğine eşdeğer olabilir mi? Yani zorbalık ‘yaşadıkları çevrenin’ bir parçası olduğu için mi bir zorba olarak doğuyorlar?

Zygmunt Bauman:

İngiliz asıllı, seçkin sosyolog ve sosyal tarihçi Norbert Elias 1939'da, saldırganlığın, acımasız baskının ve şiddetin insan yaşamından elenmesi (Elias bu fikrin muhtemelen yalnızca ütöpik olduğunu düşünüyordu.) gibi değil de, -tabiri caizse- bunları 'halı altına süpürmek' anlamına gelen 'medenileşme süreci' kavramını yarattı: Yani bu üç problemi, 'medeni toplum'dan dışlanmış, 'alt kademedeki insanlar'ın işi hâline getirmek için, 'medeni insanlar'ın görüş alanından, onların gittiği muhtemel yerlerden çıkarmak ya da onları sadece hakkında sık haber alınan olaylar hâline getirmek demek. Bu etkiyi yaratmak için olan çabalar, barbar, yabani, kaba, saygısız, edepsiz, görgüsüz, haddini bilmez, incelikten yoksun, adi, yontulmamış, yakışksız ya da terbiyesiz olarak tanınan, değerlendirilen ve mahkum edilen ve 'medeni insanlar' tarafından yapılırsa uygunsuz ve kaba saba olarak görülen, onlar için de aşağılayıcı ve itibar düşürücü olan davranışların yok edilmesini hedefliyordu. Elias'ın çalışması bütün insanlık tarihinin en barbar patlamasının arifesinde yayımlandı fakat yayımlandığı dönemde 'zorbalık fenomeni' neredeyse tanınmıyordu ya da en azından bir ismi yoktu. Son on yıllık süreçte, zorbalık güçlü bir şekilde ön plana çıktığında ve terbiye yoksunu bir dil o şık salon konuşmasına ve özellikle halk sahnesine sızdığında, Elias'ın birçok öğrenci ve savunucusu 'medeniyetsizleşme süreci'nin gelişini ilan ettiler ve insanlardaki durumun bu ani, beklenmedik bir şekilde ters yüz oluşunu açıklamak için canla başla uğraşsalar da, alınan sonuç yetersizdi ve tatmin edici değildi.

Radikal söylentiler daha da ileri gitti: Splenger'in *Batı'nın Çöküşü*'ne atıfta bulunarak (*Der Untergang des Abendlandes* -orjinal Almanca'da *Untergang'a* 'düşüş' demek daha doğru olur-), şu anda Batı Medeniyeti'nde meydana gelmekte olanlar, her geçmiş ve gelecek medeniyetin kendi tarihinde takip etmek zorunda olduğu modelin sonsuzuncu tekrarından başka

bir şey değildir. Splenger, kendine özgü botanik metaforlarını kullanarak, o modeli cüretkâr yaratıcılığı olan bahar mevsimi olarak sundu çünkü naifti. (George Steiner çok daha sonra, Voltaire, Diderot ve Rousseau'nun ayrıcalığının, -heyhat!-, bizim bildiğimizi bilmemelerindeki cehaletlerinden ibaret olduğunu önerecekti.) Yaz, çiçeklerin ve meyvelerin olgunlaşmasıyla; sonbahar, çiçeklerin ve meyvelerin solma ve düşmesiyle ve son olarak kış, yaratıcı ruhun, yaratıcılıktan yoksun olan kansız yapmacıklığı içinde donmasıyla karakterize edilir. Batı ile ilgili olarak ise, medeniyetten (ruhsal) uygarlığa (dünyevi, maddi, somut, pratik) geçiş 1800'lü yıllarda gerçekleşti: "Bu anlamda bir yandan on dokuzuncu yüzyıldan önce ve sonra Avrupai Batı'nın varlığıyla, Gotik Dönem'in başlarından Goethe ve Napolyon'a kadar varan o tek kocaman hamleyle, kendi içinden doğarak ve gelişerek şekillenen dolu dolu ve doğal bir hayat; öte yandan da zekânın izlerini taşıyan, yapay, kökleri olmayan, büyük şehirlerimizin geç kalmış hayatı (güz gibi) göze çarpar. Bir medeniyetin insanı içe dönük yaşarken, uygarlığinki dışa dönük yaşar: Bedenlerin ve 'somut eylemlerin' arasında."⁷

O hâlde sofistike, muhteşem soyluluklardan gelen yorumlayıcı teklifler ve onların evrensel olan *Geschichtephilosophie'nin* (*Geschichte Felsefesi, Felsefenin Tarihi*) niyetleri arasında bir seçim yapılabilir ya da yapılmalıdır. Her neyse, bu konuşmamızda, kültürümüzün, mentalitemizin ve davranış kalıplarımızın bugünkü gelişimlerine can ve yön veren, daha çok günlük hayata dair, yavan, dünyevi ve geniş ölçüde yöreselleşmiş faktörlerle ilgileniyoruz.

Thomas Leoncini:

Bizim modernliğimizde kültürel gelişimin nereye doğru gittiğini düşünüyorsun?

Zygmunt Bauman:

Senin burada takip etmeyi önerdiğin gelişme, karşılıklı anlayışı ve *modus co-vivendi'nin*⁸ yeniden pazarlığını amaçlayan diyalogun ve tartışmanın pahasına, çatışmaların çözüme ulaşmasındaki şiddet, baskı ve zulmün geri dönüşüdür. Bence bu gelişmede yer almış, yer alan ve yer alacak olan önemli rol, yakın gelecekte aracı olan iletişimin yeni teknolojisine ait olacak; ona neden olan faktör olarak değil fakat onu sağlayan önemli koşul olarak.

Thomas Leoncini:

İlk şahit artık otuz yaşında olan Michele: “Geceleri halen kabus görüyorum. On iki yaşımıydım, çok utangaç ve yalnızdım. Sınıf arkadaşlarımdan üç tanesi beni tuvalete kilitlediler ve dövmeye başladılar. Önce elleriyle, sonra da sopalarla ya da orada hangi nesne varsa onunla. Bitmek bilmeyen, aşağılayıcı ve acılı beş dakika. Onlardan biri, diğer ikisi beni döerken pantolonunu indirip üzerime işedi. Halen bugün, o günü düşündüğümde ağlayasım geliyor ve sadece o ani aşağılanma yüzünden değil, ertesi gün olanları babamla birlikte kurumun müdürüne şikayet ettiğim için. Müdür elini omzuma koydu ve bu tür şeylerin olabileceğini, ne yazık ki günümüzün erkek çocuklarının böyle olduğunu ama bu fenomenlerin geçici olduğunu, böylece telaş edilecek hiçbir şeyin olmadığını çünkü ileriki günlerde her şeyin çoktan daha iyiye gitmiş olacağını söyledi. (Bu üç kişiden biri, oturduğum şehrin saygın ve çok zengin bir doktorunun oğluydu.) Tabii ki bana yaptıkları zor-

balıklar sona ermedi ve bütün okul yılı boyunca sürdü.” Michele zorbalığı iki tarafı keskin bir bıçak olarak anlatıyor. Aynı bıçak ağzı önce doğrudan ete girer, acı verir ve sonra doymaz, geri çekilip etten ayrılınca yeni bir acıya daha yol açar. Okul müdürü (Michele’nin ne hissettiğini anlamayan) sonrasında çocuğun sosyal dışlanması sorumlu hâline dönüşür. Sen hiç zorbalığa maruz kadın mı?

Zygmunt Bauman:

Evet, hem de nasıl. Sürekli ve her gün. Polonya’da, Poznan’da, bütün okul yılları boyunca, ta ki savaş patlak verdiğinde doğduğum şehirden diğer iki Yahudi okul arkadaşımınla birlikte kaçana dek. Tabii o zamanlar sosyoloji hakkında hiçbir şey bilmiyordum fakat zorbalık kurbanı olmanın bir dışlanma sorunu olduğunu anladığımı hatırlıyorum: “Sen bizim gibi değilsin, sen bizden biri değilsin, bizim oyunlarımıza katılma hakkın yok, seninle oynamıyoruz. Eğer hayatımızın bir parçası olmayı istemeye yeltenirsen dayak yediğine, tekmelendiğine, aşağılandığına ve küçük düşürüldüğüne şaşırma.”

Çok daha sonra, sosyoloji kitapları okumaya başladığımda, anladım ki yüzlerce öğrencisi olan bir okulda, üç Yahudi çocuğun dışlanması bizi rahatsız edenler için kendilerini tanımlamada madalyonun öteki yüzüydü. İlerleyen zamanlarda roman yazarı Edward Morgan Forster’ın, *Only Connect*: “Bağlantıda olmak yeterli.” deki tavsiyesini takip ettim. Bir düşman belirlemenin ve ne pahasına olursa olsun onun nitelik olarak daha aşağıda olduğunu göstermenin, ‘kendini tanımlama’ madalyonunun diğer ayrılmaz yüzü olduğunun farkına vardım. ‘Onlar’ olmadan, ‘biz’ olamayız. Ama iyi ki topluluk, takdir ve karşılıklı yardım arzumuzu gerçekleştirmek için, ‘onlar’ var. İşte sonuç olarak, onların hem ismi hem fiili

olarak topluluk olduğunu gösteren ‘biz’ vardık ve olmak zorundaydık ve hiçbir zaman bunu kendimize hatırlatmaktan ve etraftaki başka insanlara ispat ederek göstermekten -tekrar doğrulamaktan- hiç bıkmadık. Her açıdan baktığımızda ‘biz’ düşüncesi ‘onlar’ olmadan bir anlam ifade etmez.

Ve bu kural, korkarım ki zorbalıktan arınmış bir dünyanın hayali için iyi bir vaatte bulunmuyor.

Thomas Leoncini:

O zaman dışlanmaktan söz ediyorsun. Aslında, ikinci tənıklıkta da tam olarak güçlü bir şekilde ortaya çıkan dışlanma duygusu var.

Laura on beş yaşında ve Michele’den farklı olarak, kendisinin de anlattığı üzere halen zorbalık probleminden kurtulmadı: “Okula gitmek istemiyorum çünkü okul arkadaşlarım kendimi farklı hissetmeme neden oluyorlar. Onlar gibi olmak isterim fakat onlar buna izin vermiyor. Eğer onlar gibi giyinirsem, benimle dalga geçiyorlar. Onların yaptıklarını taklit etmeye çabaladığımdaysa beni aşağılıyorlar. Okul arkadaşlarım benim bir ‘kaybeden’ olduğumu ve hiçbir zaman bir arkadaşım ya da sevgilimin olamayacağını söylüyorlar. Ben de onların haklı olduğunu düşünmeye başlıyorum. Benden bu kadar nefret etmelerinin nedenini bilmiyorum ama bu kendimi çok kötü hissetmeme sebep oluyor. (Bu, toplum dışına itilmiş hayatta kalma çabası.) Acılarıma çözüm olarak ise sık sık intiharı düşünüyorum.”

Görülen o ki erkekler arasındaki zorbalık, kızlarınkine göre pek çok açıdan farklılık gösteriyor. Mesela, olayların çoğunda erkekler arasında fiziksel şiddet kullanılırken, kızlar arasında sözlü ve çoğu zaman sessiz ama dışlayıcı olan şiddet açık ara farkla kazanıyor.

NCES'in (National Center for Education Statistics)¹⁰ son verilerine göre, her beş Amerikalı öğrenciden biri zorbalık kurbanı ve farklı uluslararası çalışmaların gösterdiği üzere, bir öğrenciye karşı yapılan zorbalığın temel nedeni onun gerçek ya da öyle sanılan homoseksüelliği: Gey erkekler ya da lezbiyen kızların intihar olasılığı diğerlerine göre üç kat daha fazla.

Zaten birkaç yıl önce Washington'daki United States Department of Health and Human Services (HHS)¹¹, yani Sağlık ve İnsani Hizmetler Departmanı bu riskten açıkça bahsediyordu. Bütün bunlar hakkında sen düşünüyorsun?

Zygmunt Bauman:

Kişisel olarak, zorbalıklarını ve kurban seçimlerini açıklamak için, zorbaların öne sürdükleri motivasyonları çok ciddiye almam; kadın veya erkek farketmez. Nedenler günün moda akımına göre gelip geçer fakat varoluşsal rahatsızlık kalır. İçindeki birikmiş baskıyı boşaltarak ve hatta yeni birikimlere gebe kalarak can sıkıcı bir şekilde yükünün hafifletilmesini talep eder. Zorbalık ihtiyacı ve her şeyden önce hedef ve nedenleri, her zaman vardır ve hiçbir zaman da sona ermeyecektir. Çok eskiden, varoluşsal rahatsızlığın ve akabindeki agresifliğin

10 ABD ve diğer ülkelerdeki eğitim verilerini toplayan ve analizini yapan federal kurumdur. NCES, ABD Halk Eğitim Departmanı içindeki Fen Bilimleri Eğitim Enstitüsü'nün bir parçasıdır. Bu organ, Amerika'nın eğitim durumu hakkındaki bütün istatistikleri toplamak, karşılaştırmak, analiz etmek ve raporlamak için bir kongre görevini yerine getirir ve uluslararası seviyedeki eğitim faaliyetleriyle ilgili raporları yürütür ve yayımlar. Burada belirtilen zorbalık hakkındaki çalışmanın güncellenmiş verileri Aralık 2016'nın sonunda yayımlandı ve aşağıdaki bağlantı aracılığıyla çevrimiçi olarak incelenebilir: <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?Pubid=2017015>.

11 Amerikan vatandaşlarının sağlığı ile ilgilenen federal hükümet departmanıdır. Görevleri arasında halk sağlığını yönetmek, özel sağlığı denetlemek, hastalıkları önleme faaliyetlerini yürütmek, yiyeceklerin sağlığa uygun olup olmadığını ve ilaçların bileşimini kontrol etmek yer alıyor.

mazereti olarak, şeytanın egemenliği, daha başka zamanlarda mutsuz bir evlilik ya da orgazm eksikliği, daha da başkalarının daysa ebeveynler tarafından cinsel istismar sebep gösteriliyordu. Günümüzde ise çocukların din adamları, öğretmenler ve hatta ünlü kişiler tarafından maruz bırakıldığı cinsel tacizler; şimdi de suç homoseksüellerde. Ama mültecileri belirtmeyi unuttun ki şu anda herhangi bir adayı açık ara farkla geride bırakıyorlar.

Thomas Leoncini:

Mülteciler... Sevgili Zygmunt, haklısın. Göze çarpan diğer bir güncel konu. İki yüz yılı aşkın bir süre önce, Immanuel Kant, senin de belirttiğini birçok kez duyduğum, çok sıradan bir gözlemde bulundu: Dünyanın küresel olan şeklinin somut olarak ne gibi sonuçlar getirebileceğini merak etti. Bu sonuçların en belirginini, dünyada doğmuş olan bizler için, bu kürenin yüzeyinde yaşıyor olmamızdır. Ama bir kürenin bir noktasından diğerine 'yer değiştirme'nin ve 'hareket etme'nin ne anlama geldiğini hayal etmeye çalışalım. Her şeyden önce diğerleri ile aradaki mesafeyi kısaltmaktır. Evet, çünkü bu küre boyuncu hareket etmek gerçekte karşıdakiyle aradaki mesafeyi kısaltmaktan başka bir şey değildir ki başlangıçta bu mesafe, kişi yer değiştirirken daha da büyüyormuş gibi gelirdi. Yine Kant, er ya da geç (Fakat bunu iki yüz yılı aşkın bir süre önce yazdığı için kendimizi, hem 'erken'in hem de 'geç'in içerisinde tanımlayabiliriz.) kendi benzerlerimiz tarafından çoktan doldurulmuş yerleri, çok rahatsız ve dar bulan bizlerin maceraya atılmak isteyeceği o boş alanların tükeneceğini saptayarak gözlemine devam ediyor. Misafirperverliğin, modernliğin ana sütunu olduğunu düşünerek, bu gözlem tarafından ispat edilen şey; 'Doğa'nın bize verdiği emri kabul etme'nin mantıklı olduğudur.

Az önce konuştuğumuz konu, yani zorbalık hakkında tar-

tıştırken, aklıma Kitty Genovese'nin olayı geldi: Kayıtsızlığa dair bir hikâyeden çok, sosyal psikolojide insanoğlunun nasıl da kendi kişisel sorumluluğunu müşterek sosyal sorumluluğa kaydırıldığını göstermek için çok sık kullanılan bir örnek. Oysa birey bunu kendi günlük yaşamına burnunu sokanın ve sosyal ilişkilerini yönetenin 'güçlü bireysellik' olduğunu unutarak yapıyor. Kitty Genovese, evinin yakınlarında, Queens bölgesinin Kew Gardens semtinde ölesiye bıçaklanmış New York'lu bir kadındı. Yıl 1964'tü ve New York Times ilk sayfasının en önemli başlığını şu yazıya ayırmıştı: "Otuz yedi kişi bir cinayete şahit oldu ve polisi aramadı."

Açık bir şekilde sonuç ne mi? İşte: Trajik bir olayı gören ve yalnız olduğunu fark eden bir şahidin, acil müdahale etme ihtimali, başkalarıyla yani kendi benzerlerinden oluşan müşterek bir varlıkla beraber olan bireyinkinden daha fazladır.

Hikâyenin özüne ve sonradan doğan polemiklere girmeden ilerleyecek olursak (Çünkü Kitty'nin ağabeyi gerçeği araştırdı, basının çalışması ve gerçekler arasında uyumsuzluklar keşfetti.) mesaj gayet açık ve nettir: Çoğulculuk, çoğu zaman anlık da olsa, bireysel davranış üzerinde olumsuz bir değişiklik ve dönüşüm yaratabiliyor. Zavallı bir kız yolun ortasında bir deli tarafından katledildi ve bütün vatandaşlar (muhtemelen) bu sahneyi perdelerinin arkasından seyrediyordu; kimse evinden dışarı çıkmadı. Kurbanın çığlıklarına rağmen ilk yarım saat içerisinde polisi arayan kimse olmadı. Her yerin ışığı açık, ışığın yansıttığı birbirlerinin siluetlerini camların ardından izlerken, harekete geçme sorumluluğunu birbirlerine yüklüyorlar (Sen de seyrediyorsun, sadece ben değil. Neden harekete geçmek sana değil de bana düşsün?) ve ilk yardımı harekete geçirecek o bireysel etkiyi azaltıyorlar. 1964'ün o günü, senin anılarının en güçlü parçalarından biri midir?

Zygmunt Bauman:

Ben Kitty Genovese olayını, o zamanların aydınlanmış halk görüşüyle yankılanan şokun içinden geçerek yoğun bir şekilde yaşadım; akademik çevrenin ötesinde ama yine de akademinin suskun ya da açık açık belirttiği birden fazla teoriyi gözden geçirmeye mecbur kalarak. Eğer yanlış hatırlamıyorsa sosyal panik yüzünden, takip ettiğim ve alışılmışın dışında bir şekilde uzunca devam ettiğim bir tartışma esnasında, ilk defa ‘izleyici’ kavramını duydum: Kötü bir olayın gerçekleştirildiğini gören fakat bakışlarını başka yöne çeviren ve durdurmak için hiçbir şey yapmayan insanlar.

Bu kavram beni hemen etkilemişti, belki de katliam üzerine yapılan çalışmaların içerisinde eksik olan kategorilerin açık ara en önemli olanıydı ve kesinlikle eklenmek için ‘ben burdayım’ diye bağıırıyordu.

Bununla birlikte, modern medeniyetin zirvesine doğru yol alan ‘soykırım’ın sırrını kişisel çabalarım ile deşifre etmemin hak ettiği takdiri görmek, yirmi senemi aldı. (Hatırlarsak Genevose 1964 yılında katledildi; yani kültürel devrim olarak algılanan ve bütün değerleri yeniden değerlendirmeye alacak olan şeyin eşiğinde. Tıpkı kısa bir süre sonra altmışlı yılların sosyal kültür andaçlarına yazılacak olması gibi, aydın halkın görüşü dikkatini odaklayacak bir konu buldu. Bir zamanlar Psikolog Gordon Allport’un karmaşık ve kısmen ironik bir şekilde söylediği gibi: “Biz ki insan bilimleri alanında çalışanlar hiçbir zaman problemleri çözümüyoruz ama kendimizi onlarla canımızı sıkasıya dek meşgul olmakla kısıtlıyoruz.” Ama Allport’un söylemeyi unuttuğu şey, her problemin bir çözümünün olmadığı hatta çoğunun olmadığıdır ve Genovese’ninki gibi pisi pisine olan cinayetler bu kategoriye dahildir. Polisler, polisiye filmlerde gördüğümüz gibi ilk olarak olayın nedenini araştırıyorlar, yerine getirilmesi imkansız olan bir görevleri var; savcıların, jürinin ve hakimlerin de öyle.)

Geçmişe dönüp, deneyimlerimize baktığımızda, Genovese olayının, sonraki yıllarda giderek kasvetli bir önemi olan ve daha acil bir kavramsal çerçeve kazanması hedeflenen başka bir fenomeni su yüzeyine çıkardığını söyleyebiliriz: ‘Rastgele-kötülük’ ya da ‘nedensiz kötülük’. Dava sırasında, katil Winston Moseley, jüriye erkek yerine kadın bir kurban seçmesinin tek nedeninin kadınların ‘daha kolay saldırılabildikleri ve direnç göstermemeleri’ olduğunu itiraf etti.

‘Rastgele’ ya da ‘nedensiz’ olan kötülüğün umursamazlığını ve bir gayeden yoksun oluşunu, bizim modern düşünce biçimlerimizin sahip olduğu ‘etki-tepki’ yasası anlayışıyla ve ‘rasyonel’ açıklamalarla anlamak mümkün değildir. Onun bu özelliği, büyük Avusturyalı yönetmen ve senarist Michael Haneke’nin filmlerinin ana temasını oluşturur. Haneke bu tedirgin edici ve bir o kadar da şaşırtıcı olan kötülük gerçeğinin en hassas ve derin keşif ve fikir yazarlarından biridir. Luisa Zielinski, onunla *The Paris Review*’in Aralık 2014 sayısı için yaptığı röportajda bu şekilde onun sinemacılığa dair çalışmasını da özetlemişti: “*Hollywood’un pornografik eziyetlerini ve ucuz klişelerini* görmezlikten gelerek, henüz ‘uyuşturulmamış’ olan halkın maruz kaldığı gündelik hayatın o acımasızlığına, zorbalığın o adi eylemlerine, dinleme özürüllülüğüne, sınıflandırıcı saplantılara ve sosyal ayrıcalığa odaklandı.” Ama bunun öncesinde, Mayıs 2001’de¹² *The Guardian*’ın film eleştirmeni Peter Bradshaw, Haneke’nin *Storie*¹³ adlı filminin ‘göz kamaştırıcı, bildiğini okuyan, tanımlaması imkansız’ olduğunu savunuyordu. Bu bence, Haneke’nin kasıtlı olarak (ve dikkatlice) ne yorum ne de açıklama katmadan sahnelediği karakterlerinin dünyalarındaki hâllerinin, biçim ve metodlarının tam olarak

12 Röportaj online olarak başlığın İnternet sitesi olan: <https://www.theparisreview.org/interviews/6354/michael-haneke-the-art-of-screenwriting-no-5-michael-haneke> adresinde mevcuttur.

13 Michael Haneke’nin Türkiye’de “Bilinmeyen Kod” ismi ile vizyona giren filmidir.

böyle olmalarından kaynaklanıyor: “Tanımlaması imkansız.” Avusturyalı yönetmenin her filminde hiç sektirmeden karşımıza çıkan bir mesaj ve son zamanlarda *Amour* (Aşk) filminin son sahnesinin birkaç dakikasında, uzun bir sessizlik içerisinde, bitmek bilmeyen, yürekler acısı fiziksel çöküşüyle, kocası tarafından yeni boğazlanmış olan bir kadının kızı tarafından da dile getirildi. Haneke’nin ifade edilemezi ifade edebilme, söylenemezi söyleyebilme, hecelenemeyeni heceleyebilme ve anlaşılmazı anlaşılır kılabilme kabiliyeti ile uzaktan bile karşılaştırılmaz olan yetersiz metodlarımın aracılığıyla, merhum ve canım meslektaşım Leonidas Donskis’in muhteşem hassasiyetinden yararlanarak, onunla beraber iki kitabımızda (*Liquid Evil* -Akışkan Kötülük- ve *Moral Blindness* -Ahlaki Körlük-) aynı gizemi ele aldık.

Yeni, alışılmışın dışında, halen fark edilmemiş ve ne zihinsel ne de duygusal olarak özümsememiş olaylar oldukları için şok yaratmaya yatkındırlar. Benzer olaylar, tekrarlanır, çoğalır, günlük olarak tekrar görülür ya da dinlenirse şok etme kapasitelerini kaybetmeye yatkındırlar. İlk kez görüldüklerinde veya dinlendiklerinde afallatıcı ve tüyler ürpertici olabilseler de, tekrar edilişlerinin getirdiği monotonluk ile ‘normalleştirilip’, ‘sıradan’ hâle getiriliyorlar. Böylece doğaları gereği önemsizleştiriliyorlar (trivialised) ve önemsizliğin (trivia) fonksiyonu eğlendirmek ve vakit geçirtmektir; şok etmek değil.

2011’de Anders Behring Breivik, iki katliam gerçekleştirdi: Biri rastgele halktan kurbanları, diğeri ise Norveç İşçi Partisi’nin (AUF) gençlik kolları tarafından organize edilmiş bir yaz kampının misafirlerini vurmaya hedefliyordu. Breivik önceden işleyeceği cinayetleri İnternet’te bir bildiri olarak açıklamıştı. İslam’ın ve feminizmin -onun tabiriyle- ‘Avrupa’nın kültürel intiharına neden olmakla’ suçlandığının alarmini veriyordu. Ayrıca, çılgın hareketinin asıl nedeninin ‘manifesto-sunu duyurmak’ olduğunu yazdı. Burada Breivik’in yaptığının bugünkü sağduyuyu etkilemek için olduğunu söyleyebiliriz:

Reklam ne kadar skandal yaratır ve berbat olursa o kadar çok izleyici çeker; gazetelerin satışlarını veya gazete bayilerinin kâr-larını da bir o kadar artırır. Ancak, dikkatli bir okuru en çok etkileyen şey ise, etki ve tepki arasındaki mantıksal bağın tamamen eksik olmasıdır: Bir tarafta İslam ve feminizm, diğer tarafta katliamın rastgele seçilmiş kurbanları.

Bu mantık dışı, hatta anlaşılamaz şeylere sessizce ayak uyduruyoruz. Breivik doğanın tek, istisnai bir örneği ya da yalnız, eşi benzeri olmayan bir canavardır: Dahil olduğu kategori 'taklit etme' olarak tanınan bir mekanizma aracılığıyla içine her zaman daha fazla üye eklemesiyle ünlüdür. Mesela Amerikan kampüslerinde, okullarında, halk gösterilerinde olanlara, terör eylemlerine ya da ardı arkası kesilmeden televizyonda yayınlanan olaylara bir bakın; şehrinizde vizyonda olan filmlerin programına ya da en çok satan kitaplar listesine bir göz atın; böylece her gün rastgele, pisipisine, nedensiz bir şiddet olayına şahit olmaya ne kadar açık olduğumuzu görürsünüz: Sadece şiddet olsun diye yapılan şiddet; başka bir amacı olmayan. Kötülük gerçekten ve tamamen sıradanlaştırıldı. Sonuçlardan en önemli olanı ise, biz onun varlığına ve kendini göstermesine karşı hassasiyetimizi yitirdik veya yitireceğiz. Kötülük yapmak artık bir gerekçe aramıyor. Kötülük, zorbalık dahil olmak üzere, belki de çoktan amacı olan eylemler sınıfından (yani kendine göre bir anlamı olan), zevk verici bir zaman geçirme ve eğlendirme alanına geçmiştir (gittikçe çoğalan 'izleyici' sayısıyla), ne dersin?

Cinselliğin ve Aşkın Dönüşümü
Aşk Çevrimiçi Bulma Çağında Azalan Tabular

Thomas Leoncini:

Sadece bir daha geri gelmeyeceğini bildiğimiz için geçmişten pişmanlık duyarız. Aslında her gün birilerinin eski günlerin daha doğru, prensiplere daha uygun olduğu hakkında övgüler yağdırdığını duyuyoruz. Sonra bir kafeye gidersen ya da gazeteye göz atarsın ve bu '*olmayan mekânlarda*'¹⁴ her zaman gündemde olan bir konu bulursun:

Gençler, İnternet ve akıllı telefonlar yüzünden gençliklerinin tadına varamıyorlar. Herkes onları, durmaksızın İnternet'e bağlı olmakla, sürekli cep telefonuna bakmakla, en modern ve tam anlamıyla en akışkan '*olmayan mekânı*' (İnternet) sürekli yanlarında taşımakla ve sürekli cepte taşınır, varolmayan, devam eden ama olmayan ilişkiler yaratan bir belirsizlikte yaşamakla suçlamaya hazırdır. Çünkü efsane der ki, iki akıllı tele-

14 Bunlar antropolojik yerlerin zıttıdır. Çağdaş Fransız etnolog ve antropolog Marc Augé tarafından kimlik veya tarihle ilintisiz olan ve ilişkisel olarak tanımlanamayan anlamına gelen non-lieux terimiyle ifade edildiler. Augé'ye göre, bizim süper modernliğimiz (surmodernité) onlarla doludur. Bunlar arasında alışveriş noktaları ve geçici meşguliyet alanları (oteller gibi) ve alışveriş merkezleri bulunmaktadır. Onlar bir dönemi temsil edebilir ve ona bir ölçü verebilirler. Augé, seyahat eden kişinin mekânının olmayan mekâna bir örnek teşkil edebileceğini yazdı. Daha teknik bir bakış açısına göre, olmayan mekânlar iki tane örtüşen ancak karıştırılmayan özellikten oluşur; daha doğrusu belirli amaçlarla ilişkili olarak oluşturulan alanlar (ulaşım, transit, ticaret, eğlence) ve bireylerin bu alanlarda vakit geçirmek için kurdukları ilişkileri.

fonlu insan buluştuklarında birkaç dakika konuşurlar ve sonra da paralel ve dijital evrenler inşa etmek için akıllı telefonlarına sabitlenmeye devam ederler. Ama günümüzün çocukları biz bir zamanlar nasılsak öyleler. Sadece birkaç ince farklılıkla: Biz sabit telefonla büyüdük, onlar telefona sabitlenerek! Aslında iyi düşünecek olursak tam olarak doğru değil; 15 yaşındayken cep telefonlarını okula getirme modası daha yeni başlamıştı. (400.000 liretten fazla tutan 'taşınabilir' bir telefon ki aslına bakarsan o kadar da taşınabilir değildi, sadece büyük ceplere sığardı. Bir kere kot pantolonumun ön cebine koymuştum ve bir baktım ki anteni ayakkabılarıma kadar inmiş.) Biz de günlerimizi cep telefonunun ekranına bakmakla geçiriyorduk ve bazıları nedenini hatırlar. Çünkü 'telefona çağrı bırakmalar' vardı. Telefona çağrı gönderme modası, 2000'li yılların başlarında medya tarafından kesinlikle değeri en az bilinen trend oldu ama WhatsApp bugünün gençleri için neyse, o da aynı işe yarıyordu. Eğer bir kız hoşuna gidiyorsa önce bir cep telefonu olduğundan emin olmalıydın, sonra bir yolunu bulup kızın numarasını öğrenmeliydin ve sonunda en önemli şeyi yapmalıydın: Telefonuna bir kez çağrı bırakmak. Eğer çağrıdan sonra hiçbir şey olmuyorsa kız muhtemelen 'kendini ağırdan satan' bir tipti. (Bu ifadeyi anlamını bilmeden kullanıyorduk ama hoşumuza gidiyordu.) Bir çağrı daha bırakmak gereklidi ama abartmadan, yoksa iş sevgilisinden azar işitmeye kadar gidebilirdi. Ve işte hepimizin beklediği o mesaj; sadece hediye ettiği o geçici ve beklenmedik meltemle yaz günlerini serinletebilecek o mesaj geliyordu. Ne yazıyordu biliyor musun? "Kimsin?" İşte oradan nasıl bir tip olduğun anlaşıyordu. Gerçeği söylemek ile başka biriymiş gibi davranmak arasında bir seçim yapmalıydın; sen bir kez çağrı bıraktığında, kızın diğer kız arkadaşlarından birinde o numara var mı diye çoktan bilgi aldığından emin olsan bile. Sonra, güneş ışığında okunmayan o ekrandaki zarfı görme ümidiyle, cep telefonuna bakarak günler geçirirdin.

Bütün bu anlattıklarım, bugünle karşılaştırdınca şüphesiz ‘sürekli’ olan bir bakış açısı geliştirmektir: O zamanın gençlerinin -şimdikilerin de olduğu gibi- zamanın mekâna hakim olması adına, mesafeleri daha da kısaltan ve eşlerini seçme sürecini hızlandıran bütün o gerçekliklere özel bir ilgi duyma gerekliliği. WhatsApp, Telegram, Snapchat ve Messenger’ın büyük bir işlevi var. Zamandan tasarruf ettirirler ve istediğimiz hedefe çok daha hızlı ulaşmamızı sağlarlar. Zaman çitini incecik bir bariyer gibi bırakarak, mekânsal mesafelerin sonunu, daha önce görülmemiş bir şekilde belirleyen anlık süreçlerdir. Günümüzdeki soru, “Eğer Roma’da isem, Miami’deki sana ulaşmam ne kadar zamanımı alır?” şeklindedir. Hiç, “Sana ulaşmak için kaç kilometre gitmeliyim?” diyen birini duydunuz mu? Akışkan modernite psikolojik şablonlarımızı ve sonuç olarak kinestetik prototiplerimizi de tamamıyla değiştirdi. Fakat İnternet biz ve kimliklerimiz için neyi simgeliyor? Başlı başına ayrı bir dünya mı yoksa kimliklerimiz için artık tamamıyla bir vazgeçilmezlik mi? İnternet’in insan kimliğinin vitrini işlevini görerek, kendi bağlantı ağında kurbanlar verdiği örnekler sayısızdır: Özellikle kırılan bireylere karşı aldatıcı ve şiddetli bir azgınlığın neticesi olarak birçok intihar gerçekleşti. Ask.fm isimli, herkesin her şeyi kimliğini açıklamadan yazmasına izin veren İnternet sitesinin zaten berbat olan repütasyonunu dile getirmek bile gerekmez. Somut bir fikir sahibi olmak için, sayılamayacak kadar çok siber saldırı ve iftira olaylarını düşünelim mesela. İnternet üzerindeki her şeyin fark edilir, evrensel derecede karakteristik bir özelliği var: Kurumsal alanın bireysel alan yararına indirgenmesi. Fakat özellikle bu durum vatandaşın politik anlayışına zarar verir. Neticede sosyal iletişim ağlarına sahip olan İnternet bizi aldatıyor, beğeniler ve yorumlar yoluyla evrensel bir demokrasiyi gerçekten şekillendirebileceğimize ve yayabileceğimize inandırıyor; biz ise bunun yerine sadece başka farklı kişisel görüşlere eklenmiş olan, bireysel

vizyonumuzu yaratıyoruz ve bir kez daha özel olanı topluma yayıyoruz. Çoğu kez sosyal medyadaki yorumları aynı su damlalarından oluşan bir nehir gibi hayal ediyoruz ama bu aslında, bireysel olarak kendini ve gerçek ağırlıklarını gösteremeyen, suya karışamayan bir sürü zeytinyağı damlasıyla dolu bir göle benziyor. Bu doğru; birbirlerine benziyorlar ama yeteri kadar değil. Bütün bunları dışarıdan gözlemleyince ne olur? İki kelime ile bu kocaman akışın itibarını düşürmenin en basit yolu nedir? Adına ‘İnternet Toplumu’ demektir (Hemen hemen her gün yayın organları tarafından bu isimle dile getiriliyor.) yani gerçek topluluğa tamamen yabancı kalan bir varlığın olduğu ima edilir. Fakat bu varlık, sanki aynı insanlardan oluşmuyormuş gibi görünse bile (gerçekte, somut olarak) vardır. Oysa biz İnternet’i ideal, politik ve demokratik bir yaşam alanı olarak tanıyoruz. Oysa en yankı uyandıran şey demokrasiden ziyade diktatörlüğe olan benzerliğidir. Evet, çünkü haber ve videoların gerçek zaman içerisinde yayılması, yani bizim ‘uyuyan seyircinin hayatı’ olarak adlandırabileceğimiz şey, tabii ki sağlam demokratik temeller üzerine kuruludur ama bizim bireysel alanımızın İnternet’teki organizasyonu -yani ‘aktif’ seyircinin başkalarıyla ilişkileri, onlara karşı ‘açıklık’ ya da ‘kapalılık’ları- ile ilgili olan taraf ise demokratik olmaktan başka her şeye benzer.

Sosyal medyadaki bireysel profillerimizle daha çok diktatörlüğün bir illüzyonunu deneyimliyoruz. Kullanıcıları engellemekte, ‘bağlantıda olma/arkadaşlık’ tekliflerini sadece birilerini kişisel olarak tanımadığımız için iptal etmekte özgürüz. Çok değil, kısa bir süre öncesine kadar, kendilerini kişisel olarak tanımayan bir kullanıcı arkadaşlık teklifi göndermeye cüret ettiği taktirde, Facebook üyelerine bunu bildirme olanağı veriyordu. Böylece, istekte bulunarak başkasının dijital topraklarına iltica etmiş, bu yüzden de hesabı bloke edilme riskine uğrayan, o talihsiz kişinin tek suçu da, bir yabancıya onun ‘arkadaşları’ arasına katılmak için izin istemesidir. Sosyal medya

ile ayrıca, herhangi bir kişi (bir dakikada) kendine sahte bir hesap açabilir ve ‘mahremiyet’ (privacy) ilkesinin verdiği garantiyle diğer kullanıcıları rencide edebilir.

ABD’li psikolog Philip Zimbardo bir grup kız öğrenciye, onları anonim kılmak için, Ku Klux Klanları’ndaki insanların giydiğine benzer başlık ve pelerinler giydirmiştir; başka bir kız öğrenci grubuna ise belirli bir özelliği olan giysiler giydirmemiştir. İki gruptan da başka bir insana elektrik akımı vermelerini istemiştir ve toplanan sonuçlar şöyledir: Başlık takanlar, yüzü açık olanlara nazaran, elektrik akımını kontrol eden düğmeye iki kat fazla süre ile basmışlardır.

Yine Zimbardo, Stanford Hapishaneleri’ndeki meşhur deneyiyle, ‘kimlik belirsizliği’ fenomeninin ne kadar güçlü olduğunu ispatlamıştır. Amerikalı başka bir psikolog olan Edward Diener’in da yazdığı gibi, ‘kimlik belirsizliği’ kendi bilinç seviyesini azalttığı gibi, içsel davranış kurallarına olan erişimi de azaltır.

İnternet’le gerçekten eşsiz insanlar olduğumuz ve hayatın anlamını bulmak için bu kadar fazla bilgi yükünü yönetebileceğimiz illüzyonuna kapılıyoruz.

Zygmunt Bauman:

İnternet’le ilgili hikâyeni iyi açıkladın: Kısa, özlü ama vakalarla dolu. Aslında büyük beklentiler ve hüsrana uğramış umutlar kombinasyonu, geçmişe bakıldığında, onun ayırt edici özelliğidir. Senin de belirttiğin üzere İnternet görkemli bir şekilde ve ‘ideal, politik ve demokratik bir yaşam alanı’ vaat ederek dünyamıza girdi ama nereye ulaşmamıza yardımcı oldu? Bugünün demokrasi krizine, siyasi ve ideolojik bölünmelerin ve çatışmaların şiddetlenmesine. Aslında bize verilen ikinci bir hayat vaadini hevesle kabul ettik fakat içerisinde bu ikinci hayatlarımızı yürütmeye çalıştığımız dünya, siber saldırıların ve iftiraların dünyasıdır. Ve evet, İnternet’in ortaya çı-

kışı bizim ünlü olma umutlarımızı birden gerçekçi kıldı ama ‘ünlü olma’yı yanıltıcı bir şekilde ulaşılabilir bir pozisyona koyarak, onu neredeyse zorunlu hâle getirdi; her ne kadar ünlü olma şansını yakalamak bir piyangoda büyük ikramiyeyi tuturmaya eşdeğer olsa bile.

Ama en baştan başlayalım, sonra senin sorunu nokta nokta gözden geçirelim. Bilişim teknolojisi tarafından tek bir nesil boyunca adım adım üretilen, insanlık için devrim niteliğinde olan dönüm noktasından başlamayı öneriyorum: Mucitleri ve öncüleri tarafından, bir düzinesinin kurulumunun insanlığın bütün bilişim ihtiyacını karşılamaya yeteceği düşünülmüş olan devasa yapılardan, önce taşınabilir ve sonra da avuç içine sığabilecek kadar küçük olan, her yaştan milyarlarca sahibinin/kullanıcısının, herhangi bir durumda, cepte ya da çantada ama çoğunlukla elinde taşıdığı, her dakika, yedi gün yirmi dört saat emrine amade olan on binlerce aygıt kadar. (Laptop, tablet, cep telefonu ve seninle benim bu konuşmayı bitirmemize vakit bile kalmadan piyasaya sürülebilecek diğer herhangi bir ıvır zıvır.) Ne kadar yalnız olsak ya da hissetsek de, çevrimiçi dünyada potansiyel olarak her zaman bağlantıdayız. Bununla birlikte, çevrimdışı dünya yok olmadı, yakın bir gelecekte yok olma ihtimali var. Yeni yetme çevrimiçi olanların aksine, yukarıda bahsi geçen ayrıcalık uygulanmaz -tıpkı o çevrimdışı dünyanın yaşadığımız tek dünya olduğu zamanlarda olduğu gibi ve onun eşi (ya da rakibi) daha icat edilmemişken- ve bu insanlık tarihinin büyük kısmı (şimdiye dek nerdeyse bütünü) için geçerlidir.

Ama şimdi birbirinden net olarak ayrı, tamamen ve gerçekten zıt kutuplarda olan iki dünya var. Onları uzlaştırmak ve birbirleriyle örtüştürmek ise, yirmi birinci yüzyılın yaşam sanatının bizden edinmemizi, benimsememizi ve kullanmamızı talep ettiği beceridir. Farklı davranış talimat ve kuralları, ‘yapılması gereken’ ile ‘yapılmaktan kaçınılması gereken’ arasında çizilen sınırlar ve farklı diller ve davranış kodları -önerilen,

kullanılan, öğretilen, öğrenilen-; bu şekilde saatlerimizi, günlerimizi (belki de hayatlarımızı) iki ayrı evren, davranış kodu, birlikte yaşama ve ilişki hâlinde olma şekli arasında bölüştürerek, bu iki dünyada da yaşamayı kaderimiz hâline getirmiştir. Yirmi birinci yüzyılın insanları ‘iki dünyalı’dır. Biri, çevrimdışı olan, benim ait olduğum dünyadır. Diğeri ise, çevrimiçi olan; bilişim teknolojisi tarafından tedarik edilen enstrüman, tuzak ve çarelerden yararlanarak kendi yol ve araçlarımızla, inşa etmeye mecbur olduğumuz, teşvik edildiğimiz ve imrendirildiğimiz dünyadır: Sık sık sunulan ve fazlaca deneyimlenen, sanki kendimize aitmiş gibi. En azından, bir açıdan şekil ve içeriğini tasarlayabilir, istenmeyen, rahatsız edici, sıkıntı yaratan o küçük parçaları silebilir ya da uzaklaştırabilirim. Performansı değerlendirip, belirlediğim standartları karşılamayı başaramayan şeylerden kurtulabilirim.

Lafın kıyası: Çevrimiçinde, çevrimdışından farklı olarak kontrole sahip olan benim: Patron benim ve ben yönetiyorum. Belki bir orkestra şefinin yeteneğine sahip değilim ama çalınacak müziğe ben karar veririm. Bazı hazır cevap incelemeciler bu ilahi duyguyu şekerci dükkânına bırakılan bir çocuğu alt eden o duygu ile karşılaştırır. Fakat problem şudur: O çocuk hangi lezzetleri seçecek ya da hangilerinden zevk alacak?

Burada sevgili Thomas, çoğunluğun yarattığı fikir (İnternet’e erişim ‘ideal, politik ve demokratik bir yaşam alanı’ yaratacaktı senin de söylediğin gibi.) acı bir hayal kırıklığına uğradı. İnternet’e erişim, ‘ideal ve demokratik yaşam alanı’nın talep ettiği o diyalogu size öğretmek için, daha çok aydınlanmanın, daha geniş ufukların, es geçilen hayat kavramları ve stillerinin tanınması için yapılan bir arayış ‘olmayarak’ gerçek yüzünü gösterdi. Yapılan sosyolojik araştırmaların büyük kısmı gösterdi ki İnternet kullanıcılarının çoğu erişim (giriş) fırsatından çok çıkış (exit) fırsatını çekici buluyorlar. Bu ikinci fırsat şimdiye dek daha cezbedici olduğunu ortaya koydu; duvarları yıkmak ve pencereleri açmaktan çok, kendine rahat bir

sığınak inşa etmek için kullanılır oldu. Hayatın kaotik ve düzensiz dünyasının karmaşası ile onun ruhun zekâsına ve huzuruna gösterdiği meydan okumalardan uzak, tamamen kendisi için rahat bir alan ayırmak, potansiyel olarak sinir bozucu ve strese sokucu insanlarla diyaloga girme gerekliliğinden sakınmak için (Çünkü onların fikirleri bizimkilerden farklı ve anlaşılması zor olabilir ve sonuç olarak bir tartışmayla uğraşıp, bu tartışmadan yenik çıkma riski vardır.) istenmeyen misafirleri silmek ya da erişimlerini yasaklamak gibi basit bir çare ile, İnternet çevrimdışı dünyada sadece ve basitçe gerçekleştirilemeyen ve fark edilmeyen ‘muhteşem bir yalıtım’ sağlar. (Aynı hedefe yolda, komşulukta, işyerinde de ulaşıp ulaşamadığınızı deneyin bir bakalım.) İnternet, insani bütünleşmenin, karşılıklı anlayış, işbirliği ve dayanışmanın sayısını artırmak ve kalitesini iyileştirmek gibi bir davaya hizmet etmek yerine, izole etme (enclosure), ayrılık, dışlama, düşmanlık ve çatışma eylemlerini kolaylaştırdı.

Daha çok önemli bir başka noktaya değindin: Sayılamayacak kadar çok siber saldırı ve iftira olayı. Aslında İnternet, kim olursa olsun kişiye suçlama, dedikoduculuk, karalama ve iftira için özgür bir alan sunar. Eski bir Sovyet devlet adamının anılarını yazdığı kitapta belirttiği üzere Rusya’daki ‘demokratik devrim’; tekeli, iktidardaki partinin yalanlarına terketmiştir. Belki kurbanına hiçbir zaman rastlamayacaksın (ne de o sana); anonim bir zırhın içine iyice gizlenmiştir ve böylece iftira yüzünden şikayet edilme riski en aza iner.

Thomas Leoncini:

Böylelikle ‘şöhret ve İnternet’ akışkan modernitenin de büyümesi için bir mekanizma yaratır: Lezzetlerle dolup taşan bir büfe. İnternet’in kendisi de bir zengin lezzetler büfesidir.

İnternet sık sık cinsel arzuları tetiklediği gibi ölümsüzlük arzusunu da artırır. Platon 2400 yıldan önce doğdu ve eğer

insanoğlu, her insanın şöhret aşkı ile doğduğunu ve ölümsüzlük ünvanı elde etmek için yanıp tutuştuğunu fark edemez ise, kendi benzerleri tarafından şoka uğratılacağını iddia etti. Platon'a göre, toplum içerisinde bu repütasyonu garantilemek için, insanoğlu her türlü tehlikeye göğüs gerebilir; kendi çocuklarını korumak için kullanacağı vahşilikten bile daha fazlasıyla.

Bugün herkes hayatında en azından on dakikalığına da olsa şöhret olabiliyor: Facebook'taki profillerine doğum günü bilgilerini koymak yeterli ve her yılın o günü profil halka açık bildirimlerle dolar. Kadınlar için bu çoğu zaman bir kahve içmeye davet şeklini alırken, erkekler için 'baştan çıkarma' fırsatlarının genişlemesidir. Bu durum hakkında ne düşünüyorsun?

Zygmunt Bauman:

Bunun, haklı olarak diyalogumuza kattığın bir başka önemli konu olduğunu düşünüyorum: Değişiklik olsun diye, gerçekten de iyi bir açıdan, halkın hayatı için yeni fırsatlar yaratabilecek bir yenilik. Senin 'şöhret' diye isimlendirdiğin şey sonuçta iki tarafı keskin bir bıçak. Şöhretli kişiler az ya da çok, haklarında konuşulmalarıyla ünlüdür fakat en yararlı düşüncelerin fikir babaları da, teklif ettikleri şey okunsun, dinlenilsin ve ciddi bir şekilde tartışılsın istiyorlarsa, bir isim yapmalıdırlar. İnternet, geçmişte kamusal alana olan girişlerin yakınlarında kurulmuş ve çoğu zaman resmi olmayan bir yasağa eşdeğer olan bariyerlerin birçoğunu yıkmıştır. Eskiden eğer televizyon kanalının güvenini kazanmadıysanız, halkın karşısına çıkamazdınız. Fikirler her ne kadar orijinal ve geçerli olsalar da, bir gazetenin ya da süreli bir derginin yönetimi onları basıp yayımlamayı kabul etmezse, tanınmaları için kendi okur kitlelerine ulaşmak imkânsızdı. Bizim diyalogumuzdan değerlendirecek olursak, bu kapanışlar, kamusal alan erişimine uygulanan bu katı engeller, artık geçmişin bir hatırası; iyisiyle kötüsüyle...

Thomas Leoncini:

İnternet üzerinde yayımlanan bir Hollywood dergisi olan *The Wrap*'in son araştırmalarına göre, televizyonlardaki reality şovlara katıldıktan sonra intihara istekli olanların sayısı endişe verici. Son günlerde ABD'de buna benzer on bir ölüm vakası oldu. Derginin yazdığına göre katılımcılar ışıklar altında karşı karşıya kaldıkları stresin farkında olmuyorlar ve kurbanlar ise hiç umulmayacak kişiler. Makalede bir bölge savcısı yardımcısı, bekar bir baba, genç bir boksörün isimleri geçiyor. Ama her şeyden önce, *The Wrap*'a göre bu olay sadece Birleşmiş Devletler ile sınırlı değil, Hindistan, İsveç ve İngiltere'de de intiharlar ve intihar girişimleri var. *New York Post*'un son makalelerinden birine göre, ABD'de televizyon şovu katılımcıları için gerçek ve uygun psikolojik destek merkezleri açılrsa iyi olur.

Eğer doğru yere konumlandırılırsa, herhangi bir insan üne kavuşabilir, bu bir ev hanımı ya da dünya etrafına dağılmış milyonlarca aşçı da olabilir. Reflektörlerin ışığına alışık olmayan ve başından itibaren o 'endişe' denen tipik kötülüğü keşfeden bütün insanlar... Susan Boyle, okyanustaki bir damla sadece: Britain's Got Talent'in finalini beklerken aşırı stres yüzünden tedavi görmek zorunda kaldı. Ona televizyondan kaynaklanan bir sendrom teşhisi koyuldu: Milyonlarca seyirci önünde olup, normal, hatta sıradan bir hayattan, herkesin gördüğü bir sahne hayatına geçişten kaynaklanan aşırı gerginlik.

Bütün bunlar, yakın bir tarihte İsveç Karolinska Enstitüsü'nde yürütülmüş ve konu üzerinde düşündüren bilimsel bir deneyin sonuçlarıyla mükemmel bir şekilde aynı çizgidedir. 125 kişilik gönüllü bir grup endişe ve panikataklarını yok etmek için belki de tanınmışlar arasında kesinlikle en iyi olan bir çareyi deneyimlediler: Görünmezlik.

Evet, bu çare stres yaratıcı sosyal durumlarda, kişinin kendini görünmez bir bedene sahip olduğuna ikna etmekten oluşuyor. Sanal gerçeklik için yapılmış olan bir kask sayesinde,

gönüllüler vücutlarını tamamen görünmezmiş gibi hissettiler. Aslında ekran, etraftaki mekân ve objeleri gösterirken, kişinin vücudunu göstermiyordu. Bu his dokunma duyusu sayesinde güçlendirildi: Kişiler objelerin kendi tenlerine dokunduğunu hissediyordu fakat bu objelerin boşlukta hareket ettiğini görüyordu. Sonra önlerinde onlara dik dik bakan sanal bir insan kalabalığı gördüklerinde ise, görünmez olma hissini içinde yaşamış olan gönüllülerin kalp atışları ve stres düzeyleri daha düşüktü.

Akışkan modernitede endişe ve depresyon fark edilir şekilde arttı fakat görünmezliğin Epikürcü gerekliliği neredeyse yok oldu. Oysa akışkan modernitenin bu iki tipik rahatsızlığının tedavisi tamamen görünmezlik olabilirdi. O görünmezlik ki bugün en kötü modern sosyal 'hastalıktan' başka bir şey değil. Eğer çevrimiçi olarak görünür değilsen, sosyal piramidin basamaklarını çıkmak için şansın azdır ama her şeyden önce çevrimiçi duygusallık için hiçbir şansın olmayacak. Toplumumuzda cinsellik ile aşk arasındaki ilişki, gençler arasında hiç bu kadar zayıf ve ince olmamıştı. O eski kur yapan erkek ile av olan kadın kavramı bugün çok eski hatta saçma bir serap gibidir. Yeni nesil kadınlar dişilik rolünü değiştirmiştir. Bugün eş seçiminde her zaman daha baskın ve lider olan kadındır. Birçok kadın (İnternet aracılığıyla) aşk ve ilgi arayışıyla cinsel ilişki ve günlük hayatlarını gizlemeden yürütüyorlar.

Zygmunt, sence bugünün lider rolündeki kadınları anaerkil yapıyı yeniden işler hâle mi getirdi?

Zygmunt Bauman:

Görünen o ki, ne anaerkil yapı ne de ataerkil yapı bu zamanların ayırt edici özelliği değil. Dahası, biyografinin, tarihin ya da iki rolün de etkisiyle, erkek ve dişi rollerinin devam eden bir pazarlığı ve 'yeniden' pazarlığı söz konusudur. Şimdiki roller akışkandır ve sabit değildirler. Hele bir de çimento gibi

bir kerede katılaşıp sonsuza dek süremezler: “İyi günde kötü günde, zenginlikte fakirlikte, ölüm bizi ayırana dek.” O roller şimdi sürekli olarak rahatsız durumdalar ve kendi seçimlerinin bilgelğine olan güvenleri o kadar az ki, huzursuzlar. Çünkü sürekli olarak onlara göre tercih edilebilecek ‘diğer’ alternatifleri ve opsiyonları konusunda güvensizler. Başka bir deyişle, belirsizlik hüküm sürüyor.

Ama asıl önemli olan şu ki; belki günümüzün gençlerinin çoğu, erkek ve kadınlar, dile getirmeseler de eyleme geçtiklerinde bunu tercih ediyorlar. Olayların o anki hâlini tercih ediyorlar (esnekliğini, sürekli olarak geçici olmasını, olasılığı ve mümkün olan yeniden pazarlık edebilme şansını) ama bunu uygun (ne de ideal) buldukları için değil, bu durumun alternatifinden korktukları için. Çoğu kez ve yıllarca uygun, tatmin edici ve onurlu bir yaşam için iki tane önemli, hatta vazgeçilmez değer olduğunu tekrar edip durdum: Güvenlik ve özgürlük. Ama bu ikisinin anlaşması, her birinin tatmin edici ölçüde ve senkronize bir şekilde sonuç vermesi zor ve yorucu. Kişinin ne özgürlüğünden ödün vermeden güvenliğini artırması mümkündür, ne de biraz güvenliğinden ödün vermeden özgürlüğünü artırması.

Thomas Leoncini:

2009’dan beri, Nintendo’nun çıkardığı, bir genç ile olan romantik aşk deneyimini simüle eden, LovePlus isimli bir oyun var. Bununla birlikte çoğu kişi için oyun bununla sınırlı kalmadı, daha fazla bir şeye dönüştü: Gerçekten ‘normal’ bir aşk hikâyesine yaklaşan bir ilişkiye. Avrupa’da LovePlus’ın çok reklamı yapılmadı fakat sayılara bakacak olursak, Japonya’da kendi kategorisinde en çok satanlar arasında. Yüz milyonlarca Japon erkeği oyunu satın aldı ve bu insanların çoğu ‘kişiye özel bir ayrıcalık’ olarak oyun tarafından yaratılmış bu avatar kadına gerçekten aşık olduklarını açıkça söylediler ve bu kadın-

la ilişkilerinde her açıdan tatmin olduklarını belirttiler. Sahip olma, güç, birleşme ve büyümenin bozulması: Sanal aşk, Mahşer'in Dört Atlısı'nın sınırsız gücünün ultramodern silahı mıdır?

Zygmunt Bauman:

Aşık olduğun anda, muhtemelen bir gecelik ilişki sana yetmeyecektir. Daha fazlasını isteyeceksin; daha da fazla. İsteyeceksin ki o aşk, kaderin hediyesi olan o muhteşem aşk, kristalleşsin, sonsuza dek sürsün. (Kendi eserinin gerçekleşmesinin aşkıyla alevlenen, coşkulu Faust'un haykırdığı gibi: "Dur ey zaman, ne güzelsin!")¹⁵ Onun olmadığı ya da benzeri bir dünyayı düşünmek artık senin için mümkün olmayacak. Problem şu ki, o ömür boyu sürmesini istemenin, en azından o anda, kendi eşine ve kendine, sonsuz aşk için verilmiş bir karardır ve sözden aşağı kalır bir yanı yoktur. İşte o andan itibaren sen akıntıya ters yöne doğru yüzmeye karar verirsin. Ne de olsa o bir taahhüttü. O zorunluluğu, tamamen vur-kaç'a, kısa süreli ve son derece feshedilebilir olan o kaçmaya hazır fırsatları yakalamaya; diğer taraftaki çimlerin seninkinden daha yeşil olduğunu keşfeder keşfetmez, hendeği çok az bir tereddüt ile veya hiç tereddüt etmeden atlamaya adanmış bir dünyada ediniyorsun. Sen o dünyanın bir yaratığısın. Büyütüldün, terbiye edildin, eğitildin, rafine oldun, aynı zamanda her gün düzenli olarak bu şekilde tekrar tekrar onaylandın. Benzer bir toplumun çocuğu olan, yukarıda bahsettiğim yaratığın merak, canlılık, serbest tavırlılık ve -sonuçta- huzursuzluğu ile "Ölüm bizi ayırana dek." türünden 'aşk' arasında uzlaşma sağlamak için bir yol var mıdır?

15 Bu ünlü "Verweile doch! Du bist so schön!"dür ve Faust tarafından o anda, eserin başında ve sonunda (burada) ele alınmıştır. İtalyanca Tercüme: V. Amoretti, J.W.Goethe, Faust ve Urfaust'de, Feltrinelli, Milano 1991, sf. 82-83 ve 640. (Çevirmenin notları)

Thomas Leoncini:

Merak ve canlılık, bana neyi düşündürüyorlar biliyor musun? Arzuyu: Harekete geçiren o gücü ki doğası gereği, -aslında potansiyel olarak düzeni yok edici olsa da- pozitif bir kelimemiş gibi insanoğlu tarafından idealize edilir. Ama aslında bir açıdan aşk ve arzu aynı anda varolabilirler. Senin de açıkladığın gibi, 'yok etme' arzusunun özünün bir parçasıdır. Arzu, yok edici bir içgüdüdür ya da daha doğrusu, kendi kendini yok etme içgüdüsüdür. Aşk ise sevdiği objeye özen göstermek, ona bakmak arzusudur. Aşk, arzudan farklı olarak, merkezkaç etkisi olan bir içgüdü gibi tanımladın oysa arzu merkezci'dir. Arzu tüketmek isterken, aşk sahip olmak ister. Aşk sevdiği objesi için bir tehdittir ve bu aşk ile arzusunun önemli bir ortak noktasıdır. Arzu kendi kendini yok edicidir. Aşk ise, aşık olan objenin, aşık olunan objenin etrafına koruma duvarı örerek onu köleleştirmesiyle son bulur. Aşk mahkûmunu hapseder ve onu kontrol eder. Onu korumak için hapseder. Bütün bunlar üzerinde insanoğlunun belirsizliğinin/kararsızlığının etkisi ne kadardır?

Zygmunt Bauman:

Bahsettiğimiz belirsizlik kişilerarası geçici bağları mahveder. (Maksimum düzeyde besbelli ve acı verici olarak, aşk ilişkileri de bunlara dahildir.) Belirsizlik, karşılıklı iki güçlü düşmanın mengenesi arasında sıkışıp kalmaya mahkûmdur. Bu iki mengene kalıcı gerginlikleri içerisinde kendilerini yeniden oluşturamaz ya da besleyemezler; buna benzer bir durumun bir geleceğinin olması yüksek düzeyde imkânsızdır. İki tarafın da dövüşçülerini ve silahlarını devamlı savaş düzenine sokma baskısı altında olduğunu ve tarafların her birinin farklı bir askeri silahlanma istediğini düşünecek olursak, bu durumun böyle olduğuna ve başka türlü olamayacağına şaşırırmamak gerek. Çok sık olarak bir tarafın başarısı, diğer tarafın yıkımıyla

ödenir. Cahillik (kadın/erkek partnerin, “Benim hareketlerime cevap olarak nerede ve ne zaman, neye karar verecek, hangi tuzak, çıkar yol, oyun ya da manevraya başvurmayı düşünecek?” sorusunun cevabını öngörmedeki beceriksizliği anlamında) ve acizliğin (“Eğer birden, uyarılmadan ve hazırlıksız, şaşkın ve kafası karışmış şekilde yakalanırsam, doğabilecek yeni duruma uygun olmayan bir şekilde tepki verme riskim var.” anlamında) birleşimi, dahası görevi yerine getirememişlikten doğan aşağılanma tarafından özgüvenime vurulan güçlü bir darbe ile taçlandırılmıştır. Belirsizlik hâlinin deneyimi zayıflıktan, kırıl-
ganlıktan, eşeysiz üremeden ve sonuç olarak bağların çelimsizliğinden ve dengesizliğinden kaçış arayışının bir yansıması olmaya meyillidir. Çoğu zaman bir kaçış yoludur. Açık açık, uydurma, gerçek ya da farz edilir olması önemli değil. Bağların yeniden sağlamlaştırılması için çaresiz denemelere kadar alçalınır. ‘Bir kere dilinin yanmış olduğu’ gerçeği, vaatte bulunmaya karşı duran muhalefeti hafifleterek, katı kurallara ve pazarlık edilemez davranış kaidelerine duyulan korkuyu -ve hatta anlamlı, uzun vadeli sözler verme konusunda son zamanlardaki düşmanlığı- azaltabilir; en azından bir süre için, yeni olumsuz deneyimler kazanç ve kayıplar arasındaki denge ile oynarken, geçmişin kötü deneyimi seyrelmeye başlayana, belirsizleşene ve yavaş yavaş zihinden silinene kadar. Zihniyetin, ruhun, kişisel ve kollektif endişelerin, statükoya ve popüler düşlere göre ideal olan alternatiflerin tarihini belirleyen değişimler, düz bir çizgi izlemez. Defalarca göstermeye çalıştığım gibi, ‘tam özgürlük’ ve ‘tam güvenlik’in iki kutbu arasında aralıksız olarak sallanan bir sarkaç yörüngesini takip ederler. (İkisinden hiçbirine ulaşamayan, bizim hayal edebileceğimiz bir gelecekte de ulaşılması ne muhtemel ne de akla yatkın olan.) Fikrimce sevgili Thomas, daha önce sözünü ettiğim diyalektik, yani güvenlik ve özgürlüğün eksikliği/fazlalığı ile ilgili olan, senin su yüzüne çıkardığın sorunları kavramsal ve yorumlayıcı olarak en uygun şekilde çevreleyen alandır. (Sorundan kastım

erkek ve kadın arasındaki güç ilişkilerinin değişimidir ki bu konu bir yer edinmeli ve analiz edilmelidir.)

Ampirik olarak verilmiş aynı zamanda da talep edilmiş cinsiyetler arasındaki ilişkiler günümüzde çok tutarsızdırlar ve içsel (hatta yöresel) çelişkiler yüzünden sık sık da parçalanmıştırlar, çünkü bu ilişkilerin takip ettikleri değerler vardır ve umulan/beklenen şartlar ancak bu değerler tarafından, kadınlar eşitliği elde ettiğinde kurulacaktır. ‘Ataerkil yapı’ ya da ‘anaerkil yapı’ gibi terimler, onların benzerleriyle beraber (zaten sayıca fazladırlar ve bu sayı gittikçe artar), konuyla ilgili anlam taşımazlar, hatta konuyu açıklığa kavuşturmaktan çok karıştırırlar.

Çağdaş cinsiyet çatışmalarındaki risk artık bir cinsiyetin diğeri üzerindeki gücü ya da hakimiyeti değildir. Evet femi-nizmi ilgilendiren eşitliktir -sosyal şartların, fırsat ve prestijin, otorite ve ‘kararların alındığı ve harekete geçildiği’ yerlere erişimin eşitliği- fakat gerçekten önemli olan ve üstün gelmek için bir şansı olduğu umulan diğer bir ortak konu ise kadının özgürleşme derecesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan insani koşulların doğası üzerindeki etkisinin ölçüleceği zemindir: Kadınların şu ana kadar yalnızca erkeklere ayrılmış olan işlevleri (sadece resmi olarak değil, pratikte de) yerine getirmelerine izin verildiği ve böylece kadınlar tarafından, alışılmış iktidar dinamiklerine göre, erkeklerin egemenliğinin gündemde kalarak güçlendirildiği ve yeniden onaylandığı bir zemin ya da tam tersine, değerlere yeniden bir değer biçmek ve marjinallik ve türemişlik alanındaki sürgünlerinden tekrar geri kabul edilen, kendine has, geleneksel ve yöresel şekilde kadınsı olan değerleri geri kazanmak için, en azından dürüst bir girişimde bulunulmuş bir toplumun zemini.

Thomas Leoncini:

Akışkan modernitede cinsellik özellikle kendi sınırları-

nın değişimiyle geçmişe nazaran bir fark gösterir. Dün açıkça yaşanamayan, bugün yaşanabilir hatta ‘*avangard*’ın, ‘eski’yi aşmış olmanın, kapasitenin, zekânın bir belirtisi de olabilir. Jean Piaget, zeki olmak hakkında, insanoğlunun ortama hem sosyal hem de fiziksel olarak uyum sağlaması diye konuşuyordu. Ne kadar ‘uyumlu’ isen, diğerleri için o kadar zekisindir. Her duvarın kendi sınırlarını her zaman biraz daha geri çektiği modern bir hayatın içindeyiz ve cinsel sınırların bugün ne olduğunu tanımlamak her an daha da zorlaşıyor. Büyük Levi-Strauss’u düşünüyorum: “Kültürün doğuşu ensestin yasaklanması ile aynı zamana rastlar.” Bu cümle “Fiziksel olarak (teknik olarak) yapabilirsin ama yapmak zorunda olmadığını bil!” demek ister gibi. Ne kadar çok zaman geçerse cinsel limitler o kadar azalıyor; özellikle gençler için. Sosyal medyada da kendi cinsel özgürlüğüyle övünenlere her gün şahit oluyoruz. Bugün cinsellikte herhangi bir limit var mıdır? Enseste koyulan limit de gelecekte ortadan kaldırılacak mı?

Zygmunt Bauman:

Uyum kapasitesi ve zekâ arasındaki ilişki hakkında senin kadar emin değilim. Bu, sosyal kavramının bütünü için geçerlidir; sadece cinsel gelenekler konusunda değil. Bütün sosyo-kültürel değişimler ‘yaratıcı yıkım’ın ürünleridir ki bu zorunlu olarak adaptasyon ve isyanı gerektirir: Ani ‘hamle/red’i takip eden ‘asimilasyon/adaptasyon’. (Eğer bu mekanizmanın mantık ve işleyişinin keşfini derinlemesine araştırmak seni ilgilendirirse, Gustav Metzger’in eserlerini uzunca ve dikkatlice incelemeni tavsiye ederim. Bence “Kendi kendini yok edici sanat.” olarak tanımladığı şeyin özünü yakalama, özetleme ve kısaca sunma çabasıyla bunu diğer herhangi bir sanatçıdan daha iyi bir şekilde başardı.) Kültür tarihinin çağdaş evresinde, bütün kültürel ürünlerin ömrünün ve beklentilerinin değişkenliğini, kırılğanlığını, geçiciliğini, kısılalığını göstermek, sergilemek ve abartmak amacıyla yok edici tarafa doğru açıkça meyletmek-

tedir. Daha doğrusu yaratımın yok edici unsuruna ayrıcalık tanımaktadır. Yaratıcılığın içgüdüleri ve dürtüleri her zaman yok edilecek yeni objelerin ve aşılabacak yeni limitlerin araştırılması ve bulunması ile kendilerini ifade ediyorlar. Fakat yok edilmeye müsait olan objelerin ve aşılabılır limitlerin miktarı da, doğası gereği limitli olduğu için, er ya da geç tükenme eğilimindedir. Avangard olmanın, bugün bir şeylerle meşgul olmaya (stay in business) dayandığını ima eder gibisin: Şu ana kadar bütün olarak kalabilmiş şeyleri yıkmakla sınırlı kalmak yerine, yok etme işi için yeni hedefler keşfetmek, bulmak ve hayal etmekle meşgul olmak. Ancak, avangard kavramını özellikle çağdaş sanat bağlamında kullanma fikri, bana çok şüpheli ve tavsiye edilemez gibi geliyor. Avangard kavramı artık tarihsel bir kavram hâline geldi; askeri uygulamalardan ilham alan bu metafor nispeten küçük sayılabilecek bir bölümün tasvirini yapıyor. Bu bölüm bütün ordunun bir sonraki fethinin hedefi olmaya aday olan toprağı keşfediyordu; kocaman birliklerin kendisini takip etmesini ve bunu mümkün kılmayı hedef alan -tanımı gereği- bir 'saha temizliği' takımı. Bugün kimse şimdiki ve gelecekteki sanat akımlarının böyle yoğun bir şekilde taklit edileceğini ummaz. (Arzulamaz, takdir etmez hatta akla yatkın bile bulmaz.) Eğer bu yüzdense, o zaman ne avangard kavramı ne de sanat okulları akla yatkın değildir. Tamamen bireyselleşmiş olan toplumumuzda, sanatçıların bir grup olması beklenir. Levi-Strauss ensestini yasaklanmasını kültürün doğuşunun bir eylemi olarak görüyordu; çünkü insan tarafından tasarlanan, insanlar arasındaki doğal kimlikler/farklılıklar ayrımının keşfedildiği ilk örtüşme (superimposting) durumuydu. O, kültürü sürekli bir yapılanma, otoriter tavsiye ve tabuların çift cephaneliği tarafından düzenlenmiş, homojen olanın farklılaşması ile farklı olanın homojenleşmesinin kesişimi olarak tanımlıyordu. Diğer şeylerin yanı sıra, doğa ile kültürün muhalefetine -işbirliğinin- tarihindeki en eski tabunun ölüme en çok direnen olduğunun kanıtlanması da merak uyandırıcı.

Böyle olağanüstü bir uzun ömürlülüğe yer verecek kadar eşsiz bir direniş gücü için, ikna edici bir açıklama ile karşılaştın belki de?

Thomas Leoncini:

Tabii ki enest kadar uzun ömürlü olanını tanımıyorum. Böylece tarihin en büyük tabusu akışkan gelecekte bile devam etmeyi hedefliyor olmalı. Ve bu bir haberdır, yani sınırların doğası gereği akışkan ve esnek olduğu koşullar içerisinde somut bir şeydir. ‘*Esnek*’ kelimesini yazdığım sırada beynim, algı (Bu teknik kelimeyi özellikle vizyonun öznelliğini öne çıkarmak ve merkezden uzak uyarıcıdan ayırt etmek için kullanıyorum.) hâlini alırken, yalnızca akışkan doğan birinin anında erişim fırsatını kullanarak benimle paylaşabileceği türden bir paralelliğin altını çizen bir şablon oluşturdu. ‘*Esneklik*’ önsavını değil, ‘iş’ kelimesini düşünüyorum. İş ile ilgili çalışmaların -çalışma psikolojisinin modern gelişimini düşünüyorum- tamamen değişmiş olması tesadüf değil: Bugün, akademik bilgi ile elle tutulur bilgi arasında varolan boşluğu (uzaklaşmayı) anlamak ve hemen değerlendirmek esastır.

Global seviyede doğmakta olan akademik bilgilerin yayılmasıdır (Eğitim seviyesi geçmişe nazaran kesinlikle daha yüksektir.) fakat bilgilerin resmileştirilmesi/biçimlendirilmesi kapasite ve -resmi bilgiyi pratiğe dökerek- somut olanı yönetebilme ‘sanatı’ ile aynı hizada yürümez. Ona ‘sanat’ diyorum (muhtemelen birkaç eleştirmenin dikkatini çekerek) çünkü o öznel ve aynı zamanda yaratıcı kapasitedir; bilinçli olarak yaratıcıdır ve özellikle farklı bireyler tarafından yeniden üretilmesi çok zordur. Yani ‘iş’ anlamında, kurallara uygun yüksek yetenekleri olan bireyler var fakat bu bireyler başkalarından bir yerlere yerleştirilme, iş bulma imkânı umuyorlar, tıpkı geçmişte ‘kurallara uygun yeteneklerinin düşük’ olanların başına geldiği gibi. (Tam olarak katı modernlik zamanında, yani yüz

yıl kadar öncesinde diyebiliriz.) Sonuç olarak fazla sorumluluk gerektirmeyen işler için bir arz fazlalığı oluşur (Çok çalıştım ve iyi maaşlı bir işi hakediyorum. Bana iyi maaşlı bir iş verin, ne yapmam gerektiğini ve günde kaç saat çalışacağımı söyleyin, ben yaparım.) ve bu günümüzün iş dünyasının esas talebinin tersi olan bir düşüncedir: Günümüzdeki talep esnekliktir. Bizim akışkan dönemimiz, biz akışkan doğmuş olanlardan sadece bir yetenek talep eder: Esnek olmanın uzmanı olmak. Bizim kurallara, kitaplara uygun bilgilerimiz, eğer gerçekten işe yaramak istiyorlarsa bu yöne doğru gitmelidirler. Fakat mecburi olarak genel konuşacak olursak işle ilgili esneklik günümüzün gençleri için tamamen başka bir anlam taşıyor, çünkü güçlü bir sorumluluk taşıma kabiliyeti talep ediyor: Refah içinde bir hayat ve kendini geçindirmek için bir araç olarak görülen işten, daha iyi maaşlı bir iş bulmak için araç olarak kullanılan işe geçildi. İş aracılığı ile refah bir hayat arayışı, artık denge/kalıcılık gibi bir dayanma noktası olmadığı için, git-tikçe uzakta kalan bir seraba dönüşüyor.

Üretken profesyonel hayat bugün her şeyden önce hareket etme kabiliyeti olan yetenekler üzerine kurulmuştur; yani yeniliğe göğüs germek için diğerlerinden daha çok işe yarayanlar. Bu değişimlerin ardında durmak akışkan doğmuş biri için karışık olduğu kadar haksız da bulunur çünkü her şeyden önce hayat stili olarak sabit bir konumu olan, iyi maaş alan ve katı modernliğin parçası olan biri tarafından teklif edilir. Peki bütün bunların akışkan cinsellik ile ne ilişkisi var? Çok ilişkisi var. Eğer akışkan doğanların iş ile ilgili çok sayıdaki esneklik talebine halen uyum sağlayamadığı doğruysa, akışkan doğanların cinsel esneklik uzmanı (büyük çoğunluğunun) hâline geldiği de doğrudur. Sağlam, katı aşk, sonsuz aşk düşüncesindeydi (verilen bir sözün yirmi yıl sonra ne kadar zayıf hâle geldiğinin farkında olsak bile), akışkan aşk ise şu andan itibaren gelecek yirmi dört saat için 'sonsuz' olan aşkı düşünür. Daima büyük sayılar düzeyinde düşünerek, partnerler arasındaki psi-

kolojik sözleşme, yani o karşılıklı beklenti ve bekleyişin o en küçük çekirdek hâlini oluşturan üstü kapalı sözleşme, geçmişe nazaran tamamen değişmektedir. “Esnek olmama izin ver, gitmem için beni serbest bırak ve sana döndüğümde daha samimi ve özgür olacağım.” Bu değişim çok kısa bir sürede gerçekleşmedi.

Zygmunt, iş ile ilgili esnekliğin de etkili bir şekilde akışkan doğanlar için kendini dönüştürmeyi başaracağını düşünüyor musun? Akışkan doğanlar da kendi esnek işlerinden tatmin olabilecekler mi? Ya da akışkan doğan mutsuz bir çalışan olmaya mahkûm mu? Esnek aşk, insanoğlunun DNA’sında mı var? Çok eşliliği düşünüyorum: Çoğu biliminsanı yüzyıllardır insanoğlunun çok eşli doğduğunu savunuyor. Eğer bu doğruysa, akışkan aşk insan cinselliğinin özüne bir dönüş müdür?

Son Söz
Son Ders

Her sabahın tekrar eden düşüncesi: “Kim bilir bugün bana ne yazdı Zygmunt?” İnanılmaz geliyor fakat böyle. O erkenci olduğu kadar, gececiye de: Sabah yedi ila sekiz arasında, gecenin bir yarısı yolladığım düşüncelerime ve sorularıma olan yorumlarını alma ihtimalim daha fazlaydı. Fakat bazen beni şaşırtıyordu: Gecenin ikisinde yazmış olsam bile cevabı yarım saat bile geçmeden aldığım oluyordu.

Unutulamayacak bir dönemdi, bu dönem için ona ve bütün ailesine daima müteşekkireceğim: Profesör Zygmunt bana paha biçilmez, emsalsiz bir şeyi, olağanüstü bir hayatın sonsuz öğretisini hediye etti.

Bunlar belki de şimdiye dek yazdığım en zor kelimeler çünkü 9 Ocak 2017 tarihinde, tam markette dondurulmuş gıdalar reyonuna bakarken hissettiğimi anımsamak, o kadar acı verici bir şey ki, Freud’un ‘bilinci silme’ mekanizmasına tabi tutulsa yeridir. Bana yolladığı son mesajda, kitabımızın son bölümünü tamamlamak için daha ne kadar yazması gerektiğini soruyordu. O, en büyük sosyolog, bana, genç bir adama soruyordu daha ne kadar yazması gerektiğini. Bu adamın büyüklüğü alçak gönüllülüğüne eşdeğerdi. Bu dünyada son günlerine kadar görevi için yaşadı: Bize dünyayı tanıtmak. Evet, dünyayı tanımaya ve yorumlamaya yardım etmek için, kendinden sonra gelecek olan jenerasyonları evlat edindi ve ellerinden tuttu.

Zygmunt Bauman’ın olağanüstü doğuştan gelen bir yetene-

ği vardı: Bize bir analiz yapma metodu öğretti ve nerede olduğumuzu ve nerede olacağımızı anlamaya izin veren araçlar inşa etti.

Onu kaybetmemizden bir süre önce bana yazdı: “Bu kitap senin omuzlarında kalacak, bana söz verdiğin gibi güzel ve yalın olmalı.” O mesajı okuduğumda, halen kitabın temiz kopyasını ona yollamamış olduğum için bir azarlanma hissettim ve hemen yolladım. Bir saat sonra o güne kadar beraber yazmış olduğumuz bütün her şey elindeydi. Bu konuya bir daha hiç değinmedi ve sonra, sadece o gün, dondurulmuş gıdalar reyonunun önünde, gerçekten ne demek istediğini anladım. Kavrayamadığımı ve kavramak istemediğimi anlamıştı. Benden istediği simbiyotik bir kitaptı: Bizim tam tamına altmış yıllık yaş farkımız, modernliğin mecbur kıldığı limiti aşmalıydı ve süreksizlik (ben) ve süreklilik (o) arasındaki etkili bir birleşimin izini bırakmalıydı. Bu konu üzerinde özellikle ısrar etmişti.

Son günlerde Profesör Bauman’ın sık sık bahsetmeyi çok sevdiği Jose Ortega Y Gasset ve onun ‘başka bir şey olmak’ üzerine teorisidir. Ortega Y Gasset problemin aslında jenerasyonlar arasında olmadığını açık bir şekilde savunur. Önemli nokta jenerasyonların birinin diğerinden farklı olması değildir; sorun aynı çağda aynı dünyada beraber yaşamalarıdır. Her şeyden önce, jenerasyonların karşılıklı varoluşlarıyla tanımlandıklarını bize anımsatır. Hans Jonas için ise ölümlü olmanın verdiği farkındalık geçen zamanı önemli kılar. Böyle açıkça ayrıntılı olan bir farkındalığa sahip olduğumuzu doğrulayan tek canlılar da bizleriz. Fakat bu farkındalığa sahip olmak gerçekten iyi midir? Jonas’ın kendisi cevap verdi: “İdrak yeteneğimin zirvesindeyim, düşünebilirim, bazı şeylerle ilgilenebilirim, kitap okuyabilirim, başkalarının söylediklerini okuyabilirim, onlarla konuşabilirim fakat yıllar geçtikçe modern şiiri daha az anlar oldum, çağdaş müzik bana büyük bir zevk vermiyor; basitçe söyleyecek olursam, başka deneyimleri kabul etmiyo-

rum. Çoktan bunlarla doluyum, daha fazlasını yapmak beni rahatsız ediyor. Etrafımdaki gençler geçmiş deneyimlerin ağırlığı altında ezilmiş değil benim gibi.” Kısacası, Jonas’a göre, vakit geçirmek otoriteyi daha kök salmamış alışkanlıklara hediye eder. Jenerasyonlar arasındaki ilişki süreklilik ve süreksizlik problemini ve tam anlamıyla bu ilişki, Profösör Bauman’a göre, şimdiyi oluşturan ve geleceği oluşturacak olandır.

Olağanüstü varoluşu sırasında Zygmunt Bauman, eğer ilerliyorsak, eğer tarihimiz varsa, bu süreklilik ve süreksizlik arasındaki diyalektik sayesindedir. Yaşlılardan gençlerin karşıtı olarak bahsedemezdik; ebeveyn/evlat, öğretmen/öğrenci olsun, kendilerini birbirine bağımlı olan ilişki ile tanımlıyorlar. Bu ikiye ayrılan tanımlamalardan hepimiz geçiyoruz ya da geçtik.

Fakat akışkan modernitede her şey değişti. Her birimiz, çağdaşlığın sahnesinde, sahip olduğumuz araçların güçsüzlüğünün farkındayız. Dünyanın büyük tiyatrosunun aktörleriyiz fakat bütün reflektörler bize dönünce, düşünsel idrak kabiliyetimizi kaybederiz, bu da bir yumruk gibi yüzümüzde patlar.

Bauman’ın büyüdüğü zamanlarda, Max Weber’in yanıltıcı realistikliği gerçeğin en iyi temsilcisi ise -çünkü hedefler netti, gerçekleştirmek için ise gereken araçları bulmak yeterliydi-, bugün akışkan doğanların araçlar dışında hiçbir şeyleri yok. Biraz kaynak, biraz yetenek, biraz beceri... Ama bilinçsiz bir şekilde, her biri sürekli olarak kendine şu soruyu sormaz: Bütün bunlarla ben ne yapabilirim ki?

Zygmunt Bauman bunu çok iyi biliyordu. Ve biliyordu ki jenerasyonlar arası savaşın çoğalması yanılığdan başka bir şey değildi.

Sanırım onu hayatının son dersini teslim etmek için benim gibi bir insanı seçmeye iten neden bu. Sanırım bu yüzden bu kısa kitap üzerinde bu kadar tutku ve özveriyle çalışmayı seçti.

AKIŞKAN DOĞANLAR

Akışkan Doğanlar, ünlü sosyolog ve kuramcı Zygmunt Bauman'ın son çalışmasıdır.

Bauman'ın '*Akışkan Modernite*' kuramı, parlak analizleri, sarsıcı fikirleri ve önerileriyle bugün toplum hakkında düşünme şeklimizi değiştirdi.

Bauman son zamanlarında, kendisinden tam altmış yaş küçük İtalyan gazeteci Thomas Leoncini ile bu kısa kitap üzerinde çalışıyordu.

Bauman ve Lencioni, günümüz dünyasındaki saldırganlık, zorbalık, İnternet, estetik, çevrimiçi buluşma ve değişen cinsel tercihler hakkındaki önemli tespitleri bizi şaşırtacak şekilde aktarıyor.

